

GESTALTNINGSPROGRAM

Falköpings stadskärna
samt S:t Olofsgatan
och stationsområdet

Antagandehandling 2009-09-28, KF § 99

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	5	GESTALTNING	24
Bakgrund	5	Generellt om utformning och gestaltning	24
Mål och syfte	6	Övergripande riktlinjer	26
Medverkande	6	Markbeläggning	26
FÖRUTSÄTTNINGAR	7	Murar trappor ramper	27
Vision	7	Gaturummets små byggnader	28
Tillgänglighet	11	Möblering	30
Hälsa, säkerhet	12	Skyltning/reklam	32
Miljö och klimat	12	Grönstruktur/trädplantering	34
Historik	13	Färgsättning	36
OMRÅDETS NUVARANDE KARAKTÄR	16	Konstnärlig utsmyckning	36
Övergripande karaktärsbeskrivning för beb.	16	Belysning	38
Grönstruktur, platser, siktlinjer, landmärken	20	Parkering	43
Infrastrukturen	22	Identifierade nyckelområden för utveckling	44
		Stadsportarna	44
		Platserna	46
		Gaturummen	58
		Förtättningsområden	66
		MÅLBILD	68
		Sammanfattande mål	68
		KÄLLOR	73

INLEDNING

BAKGRUND

Falköping är en stad med medeltida anor. Det ursprungliga stadsprivilegiet finns inte bevarat, men man har antagit att staden är jämgammal med S:t Olofs kyrka som byggdes någon gång under 1100-talet. Staden har med sitt strategiska läge som knutpunkt för vägar från Halland, Bohuskusten och Småland ofta blivit utsatt för stridshandlingar i fejderna mellan svenskar och danskar.

Falköpings äldsta delar härrör sannolikt från 1100-talet. Den medeltida stadsplanen är inte känd men mycket talar för att vägnätet gick i nord-sydlig riktning. Två genomgripande regleringar av stadsplanen och gatunätet har genomförts, den första på 1620-talet och den senaste under 1850-talet.

Det medeltida Stora torget och den nästan tusen år yngre Rantens järnvägsstation har varit tongivande för stadens utveckling. S:t Olofsgatan är den sammanbindande länken mellan den gamla och den nya staden vilket har gett staden dess långsträckta utbredning.

När byggnadsnämnden under 2007 beslöt att ta fram ett gestaltungsprogram för Falköping- ett underlag för stadsförnyelse av stadens centrala delar- var det därför naturligt att begränsa arbetet till stadens två centrala

delar Stora Torget med Gamla stan och Rantens järnvägsstation, Falköping C. Dessutom ansågs det nödvändigt att införliva den sammanbindande länken mellan dessa båda platser St Olofsgatan eller Ströget, som gatan kallas i folkmun, inklusive Planteringsförbundets park, Plantis, stadens centrala park.

En stads karaktär utgörs inte enbart av byggnadernas arkitektur utan även av det offentliga rummets utformning som omfattas av stadens gränder, gator, platser, torg, parker och grönytor. Ett program för att tillvarata och utveckla dessa kvalitéer har saknats för staden.

Det är viktigt att stärka stadens liv genom att på ett varierat sätt utveckla olika verksamheter och funktioner i stadskärnan. Stadskärnans roll som handels- och servicecentrum måste bevaras, stärkas och utvecklas, liksom att öka boendet i stadens centrala delar.

En förutsättning för att kunna ta tillvara och utveckla den befintliga miljöns värden och kvaliteter, är att tillgodogöra sig kunskap om stadens förutsättningar för utveckling liksom för bevarande.

Detta gestaltungsprogramms ambition är att utgöra denna grund på vilken framtida beslut

om stadsförnyelse skall kunna byggas, samt att det offentliga rummets karaktär skall vårdas och förstärkas.

På uppdrag av Falköpings kommun,
Byggnadsnämnden

Maria Bergqvist
Stadsbyggnadchef

Tre stadsportar ingår i Falköpings stadsvapen.

MÅL OCH SYFTE

Ett gestaltungsprogram är ett dokument som fastställer principer för gestaltning i ett givet område, principer som är vitala för forandet av staden. Dessa principer bör redovisas översiktligt så att goda förutsättningar ges för en färdriktning, med avstamp i den fysiska miljön.

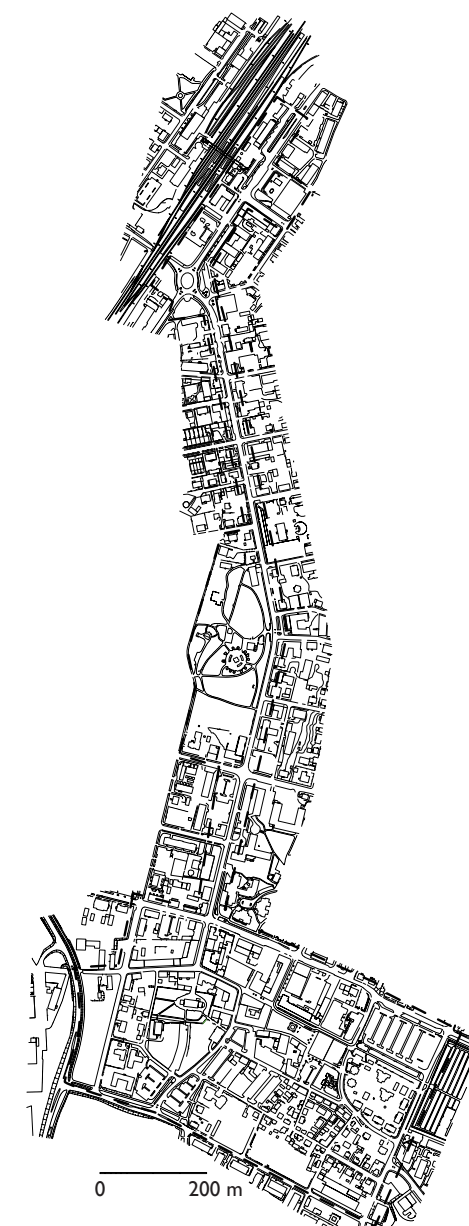
Falköpings kommuns styrande dokument ger en stadig grund att utgå ifrån och ger samtidigt tydliga indikationer för målet för gestaltungsprogrammet. Det viktigaste dokumentet för gestaltungsprogrammet har varit kommunens översiktsplan *En vision – Falköping 2020*. Översiktsplanens övergripande mål är att ge förutsättningar för planering av ett långsiktigt hållbart samhälle utifrån ett socialt, ekonomiskt och miljömässigt perspektiv. Målet är att översiktsplanen ska genomsyra gestaltungsprogrammet på ett sådant sätt att det kan användas som ett verktyg för realiseringen av dess målsättningar i den fysiska miljön.

Översiktsplanen behandlar bland annat *varumärket* Falköping vilket också är centralt för gestaltungsprogrammet. Varumärket ska vila på de fyra kärnvärden som kännetecknar det som är unikt för Falköping - megalitkulturen,

kommunikationerna, Falbygdsmaten och plataberget. I Falköpings kommuns *Strategi för näringsliv och tillväxt* hålls också fyra områden fram som viktiga för Falköping – logistik, kultur och upplevelsenäring, miljö samt entreprenörskap.

MEDVERKANDE

Gestaltungsprogrammet har upprättats på uppdrag av stadsbyggnadschef Maria Bergqvist vid Samhällsbyggnadsförvaltningen i Falköping. I arbetsgruppen har kommunen representerats av stadsbyggnadschef Maria Bergqvist, stadsarkitekt Lennart Krook och stadsträdgårdsmästare Alf Öhgren. Gestaltungsprogrammet har i huvudsak producerats av arkitekt SAR/MSA Christina Östergren, landskapsarkitekt MSA Anna Widman och byggnadsantikvarie Maria Olovsson på Archidea AB i Göteborg. För frågor rörande ljussättning har arkitekt SIR/MSA Lars Ocklund, Archidea AB konsulterats.

Utredningsområdet i sin helhet.

FÖRUTSÄTTNINGAR

VISION

Det goda livet

Visionerna för gestaltungsprogrammet baseras på den riktning som stakats ut i Falköpings kommuns översiktsplan ”ÖP Falköping 2008-2020”. En viktig del har också varit de aspekter som Falköpings ansökan till ”Cittaslow” har inneburit för stadens målsättningar. Grundtanken inom denna filosofi är att man ska kunna leva ”*Det goda livet*”, vilket skulle innebära att man vill erbjuda livskvalitet med tid för eftertanke och reflektion. Översiktsplanens övergripande mål är att ge förutsättningar för planering av ett långsiktigt hållbart samhälle utifrån ett socialt, ekonomiskt och miljömässigt perspektiv.

Den goda staden

Gestaltungsprogrammet ska bidra till att förstärka Falköpings kommuns kärnvärden med avstamp i den fysiska miljön – och skapa livskvalité med tid för eftertanke.

Platsens identitet - bibehålla och utveckla stadens särdrag

Ett skäl till att formulera riktlinjer för gestaltning är att bibehålla och utveckla ortens särdrag och fysiska kvalitéer. En ortens karaktär är resultatet av många olika historiska händelser och politiska ställningstaganden. Dessa händelser och ställningstaganden ger

avtryck i Falköpings fysiska miljö och skapar tillsammans en helhet.

Falköping fysiska miljö skall utvecklas i en riktning som möjliggör att staden både utvecklar och förvaltar sin egen identitet. Detta är viktigt för att förstärka sin identitet jämt emot sig själva och för omvärlden. Stadens unika kvalitéer skall tillvaratas, lyftas fram och förstärkas.

Falköpings stad har en lång historia och spår finns från både forntid och medeltid. Samtidigt är både 1800- och 1900-talet de tidsepoker som verkligen karaktäriserar Falköpings bebyggelse. Det är därför av stor betydelse att ett gestaltungsprogram för stadens fysiska utveckling baseras på den historiska grund som staden vilar på men som samtidigt strävar efter en modern utveckling. Riksantikvarieämbetet beskriver i sin skrift ”Kulturarvet och miljön” att vi inte bör förstöra eller förvanska tidigare generationers efterlämnade spår, som tillhör det sammanhang som vi befinner oss i. Nyckelord som är grundläggande för denna typ av stadsplanering är kontinuitet och tillvaratagande, inte bara av kulturhistoriska skäl utan även av sociala, ekonomiska och resurshushållningsskäl. Dessa faktorer anses vara väsentliga för områdets identitet och attraktivitet. Integrationen av kulturmiljön blir därmed en

väsentlig del i samhällsplaneringen och utgör en viktig förutsättning för hållbar utveckling som bidrar till livskvalitet, dynamik, identitet, turism, företagsetablering och därmed såväl ekonomisk som social utveckling.

Den byggda miljön och den fysiska omgivningen är av stor betydelse för människors identitet och förankring i sin miljö. Omgivningen har såväl en etisk som existentiell betydelse beroende på hur människor använder sin miljö och vilka värden som de tillskriver den. Något som också har stor betydelse för identitetsskapande kring den fysiska miljön är platsens historia. Frånvaro av den historiska

Det är viktigt att bereda plats för moderna tillägg i stadens utveckling, Rödfergspriset Wingårds arkitekter.

dimensionen på platser försvårar identitets-
skapandet. På grund av detta har Falköpings
historia varit av central betydelse för arbetet
med gestaltningsprogrammet.

Aktivare flöde av människor till Falköpings innerstad

Det är av vital betydelse att Falköpings in-
nerstad får ett aktivare flöde av människor i
olika åldrar. Falköping hade en mer aktiv och
livlig stadskärna fram till mitten av 1970-talet
då det kom av sig av olika anledningar. Detta
är en utveckling som inte är helt ovanlig och
har drabbat en rad svenska städer. Krisen
för innerstäderna kan dock vändas till något
positivt, vilket många städer som antagit
utmaningen har lyckats med. För att vända
denna negativa trend är det viktigt att förädla
och renodla stadskärnan och på flera plan
ge en energiinjektion för att nå framgång för
Falköpings innerstad. För upplevelsen av en
positiv stadsbild är flödet av många män-
niskor väsentligt. För att uppnå täthet mellan
människor krävs en mer koncentrerad bebyg-
gelse som också rymmer verksamheter som
attraherar många människor – då kan social
dynamik uppstå. Stadskärnan bör därför
innehålla verksamheter som utvecklar aktivi-
teter i centrum som därmed stimulerar flödet
av människor.

Lång hållbarhet i detaljplanerna

Stadsbyggandet bör ha en lång hållbarhet i
detaljplanerna, för att tillåta även det vi inte
kan förutse just nu, för att kunna bygga en
stad där även det oförutsägbara kan inträffa.
Begränsningarna av byggrätterna bör regle-
ras av planer som är tillräckligt generella för
att inte behöva ändras för varje nytt projekt,
men som ändå förmår hantera konflikter som
kan tänkas uppstå, trots att vi i detalj inte
känner framtidens potential eller problem.

Lösa upp funktionsseparerade områden

Idag planeras det fortfarande för funktionsse-
parerade områden. Gränsen mellan boende,
arbete, fritid bör ur planeringssynpunkt lösas
upp för att skapa en mer levande stadskärna.
Stadsplaneringen bör skapa en fysisk struk-
tur och organisation som medger detta. I
översiktsplanen kan man läsa ”utbyggnad av
tätorterna sker i ett mönster där verksamhe-
ter och bostäder separeras vilket är positivt
ur störningssynpunkt”. Detta kan inverka
negativt på stadsplaneringen. Önskemålet är
att endast störande verksamheter separeras.

*Det är viktigt hur man bevarar en befintlig karaktär, stadsutveckling i kulturmiljö är känsligt,
bild från Eksjö.*

Multifunktionella byggnader

Det är eftersträvansvärt att planera för hus i staden som klarar av att förändras från bostäder till lokaler på ett flexibelt sätt. Exempelvis kan ett äldreboende förändras till daghem som vid behov kan ändras till undervisningslokal och/eller vidare till butiker. Bebyggelsestrukturen blir då inte ett hinder för förändring utan en god förutsättning för stadens utveckling. Gamla byggnader är ofta byggda på ett sätt som på ett kvalitativt sätt medger ändrad funktion. Moderna byggnader är oftast uppförda under hårt pressade ekonomi och måste därför skraddarsys efter funktion - inte en kvadratmeter för mycket. Flexibiliteten planeras bort och när funktionen skall förändras återstår endast omfattande arbeten eller rivning.

Skapa attraktiva miljöer

Att skapa attraktiva miljöer är en skön konst där olika funktioner kan samspela på ett bra sätt. Exempelvis kan trafik upplevas som störande men den kan samtidigt bidra till ökad tillgänglighet och framkomlighet vilket i sin tur kan öka stadskärnas dynamik. Ibland kan små, övergivna grönområden, en otrivsam gård, ett torg med en stor parkeringsyta upplevas som bortglömda eller ogästvänliga. Områden som dessa kan ha potential att bli attraktiva platser i stadsmiljön men det

förutsätter att de integreras i stadsstrukturen. Viktigt är också att de utformas på ett sätt som motsvarar människors behov och förväntningar på det offentliga rummet som en attraktiv mötesplats och en arena för umgänge, kreativitet och rekreation.

Förstärka gemenskap och delaktighet för alla

Boendemiljön spelar stor roll för hur vi trivs. Utformningen av grannskapet påverkar det sociala livet i området. Hur kontakterna mellan människorna i grannskapet fungerar har betydelse för vår hälsa och vårt välbefinnande. En väl avgränsad gård kan bli en social arena som bidrar till känslan av tillhö-

righet. Även estetiska värden som arkitekturens utformning utgör en uppskattad tillgång i boendet. I den goda stadsmiljön främjar vi även gemenskap i fritidsmiljöer där vi uppmuntrar till gemensamt ansvar och till hänsyn till natur och miljö. Bostadsområdenas gårdsbildningar kan utformas mer som gröna rum, med innehåll, istället för asfalterade parkeringsytor. I ett sådant arbete kan även samverkan och gemenskap mellan boende förstärkas.

Blandning av olika typer av boende och verksamheter och aktiviteter

Blandning av olika typer av boende, för boende med olika ekonomiska förutsättningar

Torg kan vara attraktiva mötesplatser som här på Hötorget i Stockholm.

såväl som en blandning mellan verksamheter och aktiviteter, är en förutsättning för god stadsplanering. I städer som har överrepresentation av en viss typ av boende är det angeläget att komplettera och öka antalet underrepresenterade boendeformer. Det behövs t ex fler hyreslägenheter i kommuner där villabebyggelsen dominerar starkt. Idag har vi en viss koncentration av äldreboende i Falköpings innerstad och saknar utbildningsverksamheter och ungdomar. Det är viktigt med blandningen av människor. Homogena strukturer har en tendens att på sikt leda till avveckling. Blandstrukturer främjar utveckling – enligt forskning.

Främja och tillgängliggöra kultur och socialt liv för alla

Vid sidan av stadens gestaltning är det viktigt att fokusera på stadens innehåll, som i förlängningen påverkar stadens form och dess gestaltning. I detta sammanhang är kultur och sociala förutsättningar frågor som måste prioriteras. Med allt större tydlighet framtonar ett mönster som innebär att växande och attraktiva städer utmärks av ett rikt kulturutbud. Allt från traditionell ”finkultur” till evenemang och upplevelser har stor betydelse för en stads vidare utveckling. Den attraktiva stadsmiljön utmärks av kultur där mångfald och tolerans är nyckelord.

Dagens stadsplanering förutsätter kunskapsunderlag om den byggda miljöns sociala och mänskliga kvaliteter. Möjligheter finns att genom planering bädda för åtgärder som respekterar och utvecklar den byggda miljöns värden i dess historiska sammanhang. När man stärker möjligheterna till lokal förankring och identitet såväl på offentlig- som på individnivå, öppnar man möjligheter att stärka integration och tolerans för skapandet av en god stad. Ett samhällsbyggande som accepterar kulturyttringarna som utgångspunkt för planering och byggande skapar

goda förutsättningar att bli en stad som utmärks av ett gott kontaktnät, öppenhet, nyfikenhet och kreativitet. En stad som förstår sig på att tillvarata det värde som kan vinnas när byggd miljö samspelar med socialt liv. Den amerikanske professorn i ekonomi, Richard Florida påvisar detta i sin forskning där sammanhangen skapar ett ekonomiskt perspektiv och unika möjligheter.

Fotnot: Richard Florida är professor i ekonomi vid George Mason University i USA. Han är författare till bland annat boken The Rise of the Creative Class, som innehåller bland annat det kreativitetsindex där Sverige hamnar i topp. Det är Richard Floridas tankar om den kreativa klassens betydelse för utveckling och ekonomisk tillväxt som gjort honom berömd.

”- Det är ett stort problem i vår tid att människor är uttråkade. Vi behöver därför tillföra något som får människor att utvecklas. Vad världen behöver är en modell – nu! Ni har möjlighet att visa vägen. Våra studier visar att det är tre saker som skapar lycka i människors liv. Goda relationer, att arbeta tillsammans med andra och stället man bor på. Platsens betydelse är vital”

Källa: Richard Florida

En ramp har smugit sig in i en trappa. Bild från Pedagogen i Göteborg.

Inträssekonflikter, ett ledstråk för synskadade leder in i en rullstolsramp. Rampen förvanskar också miljön på Stora torget.

TILLGÄNGLIGHET

Tillgänglighet för funktionshindrade skall tillses. Regeringens målsättning enligt PBL kap 17, §21 är att alla enkelt avhjälpna hinder till och i befintliga publika lokaler och på allmän plats för personer med nedsatt rörelse – och orienteringsförmåga bör vara åtgärdade före utgången av 2010. Falköpings kommun har upprättat ett handikappolitiskt program med visionen ”tillgänglighet för alla”. I programmet antar man utmaningen att kommunen skall vara ett föredöme med att förbättra livsvillkoren för människor med funktionshinder.

Det offentliga rummet skall vara tillgängligt för så många som möjligt. Dock kan det uppstå problem vad gäller anpassning av befintlig bebyggelse. Byggnadstekniska hinder, kulturhistoriska eller miljömässiga värden kan dock göra det svårt eller omöjligt att uppfylla samma krav som vid nybyggnad. I varje enskilt fall skall man dock eftersträva bästa möjliga tillgänglighet. Även om man inte kan åstadkomma god tillgänglighet fullt ut för rullstolsburna kan man kanske åstadkomma god tillgänglighet för personer med gångsvårigheter eller synskadade. Tillgängligheten skall ombesörjas av fastighetsägaren för lokaler eller platser dit allmänheten har tillträde och det åligger kommunen att ingripa om hinder ej undanröjs.

Exempel på riktlinjer för tillgänglighet

Hur man på bästa sätt löser tillgänglighetsfrågor är ingen enkel fråga. Ibland kan tillgänglighetsaspekter för olika typer av handikapp stå mot varandra. En rad publikationer finns att tillgå i ämnet, såsom Bygg i kapp handikapp och Enklare utan hinder. Där behandlas lösningar på tillgänglighet i den offentliga miljön mer ingående. Nedan följer ett par exempel på tillgänglighetsaspekter i stadsrummet.

- Tillgängligheten för funktionshindrade skall integreras i omgivande miljö och anpassas till platsen.
- Information och skyltning skall underlätta för personer med funktionshinder att hitta rätt och att erhålla avsiktlig information.
- Gångstråk skall hållas fria från hinder. Möblering, belysningsstolpar mm skall ej placeras i gångstråk utan placeras i en möbleringszon avgränsad med ledstråk.
- Ledstråk bör upprättas i staden viktigaste stråk.
- Nivåskillnader överbryggas i första hand med ramper.
- Staden bör ha god tillgång till handikapp-toiletter och handikapparkeringar

HÄLSA OCH SÄKERHET

Falköping ska vara en stad som är vårdad och vacker och som ger trygg och säker livsmiljö. Gestaltungsprogrammet skall verka för att öka kunskapen kring de olika aspekterna på trygghet och säkerhet. Det ska också underlätta arbetet för att få till stånd en bättre samordning kring, och stödja alla de goda initiativ, engagemang och aktiviteter som pågår för att Falköping skall få en tryggare, öppnare och trivsammare stad.

Samverkan är ett ledord i en trygg och säker omgivning och genom samarbete mellan kommun, fastighetsägare, polisväsende m fl. lägger man ut planen för tryggare utemiljöer. Bra detaljplaner kan användas för att skapa miljöer som motverkar brottslighet genom att reglera utformning och belysning av byggnader och allmänna platser såsom gator, gång- och cykelvägar, parkeringsplatser, torg och parker.

Biltrafiken utgör även hälsorisker ur miljöförorenings synpunkt som skall beaktas i planeringen. I innerstaden bör man undvika genomfartstrafik där så är möjligt. Samhällets transport av s.k. farligt gods på såväl räls- som vägtrafik utgör potentiella risker för omgivningen.

MILJÖ OCH KLIMAT

Falköpings Kommuns Agenda-21 arbete startade 1993. Miljöpolicyen slår fast att miljöhänsyn skall genomsyra alla verksamheter och övervägas vid alla beslut. Kommunens lokala investeringsprogram och klimatinvesteringsprogrammet är satsningar för att kommunen ska nå de långsiktiga målen inom de strategiska områdena. Det är satsningar för att nå energiplanens mål och bidrag till att hejda takten på klimatförändringarna som är orsakade av människan. Falköpings kommuns miljömål som prioriteras är: övergödning, odlingslandskap, grundvatten, giftfri miljö, bebyggd miljö och begränsad klimatpåverkan

Falköpings devis ”EKO 2000” innebär att miljö och kvalité sätts i fokus för utvecklingen mot ett hållbart samhälle med ekologisk, social och ekonomisk balans. För att kunna skapa hälsosamma och goda livsmiljöer samt säkerställa stadens attraktivitet är en aktiv planering av en grön struktur viktig.

Falköpings kommun har inte en plan för ekologiskt byggande, men kommunen har i övrigt höga mål för miljöarbetet. Därmed borde även det ekologiska byggandet finna gehör. I förtätningsområden bör man särskilt överväga möjligheter att finna vägar för att på olika sätt föra in miljötänkande i arbete med den fysiska stadsmiljön. Det kan förslagsvis röra öppen

dagvattenhantering, gröna tak, mer genomsläpplig markbeläggning, miljöanpassad trafik, mer vegetation, förnyelsebara energiformer, full källsortering och kompostering med återvinning, mm.

Kommunen skall påverka infrastrukturen så att man åstadkommer en trafikstruktur som skapar färre och kortare resor, de resor som görs bör i större utsträckning göras med annat än med bil. En tydligare satsning på lokaltrafik och ett väl utbyggt cykelnät samt en tätare stad, minskar behovet av bilism.

Ekologiska byggnader är viktiga inslag i en stads miljöarbete.

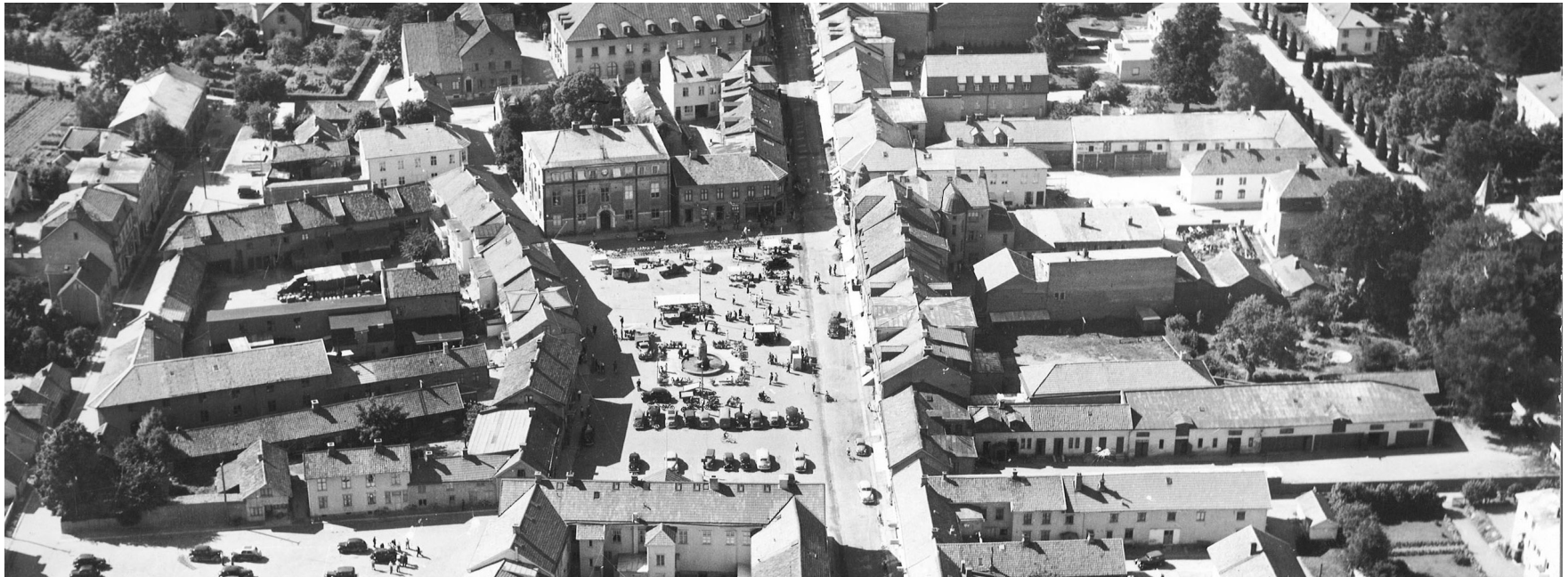
Öppen dagvattenhantering kan också vara vacker.

HISTORIK

Falköping är en stad med en lång historia. Få spår finns kvar från medeltiden då staden bildades. Första gången Falköping nämns i skriftliga källor är 1281, och som stad be-tecknad först 1441. De samtida källorna ger mycket knapphändiga uppgifter om det med-eltida Falköping. Det är först under 1500-talet som en grov helhetsbild framträder. 1500-talets Falköping var en liten stad med några hundra invånare, placerad i utkanten av ett rikt jordbruksområde.

Den äldsta kända kartan över stadens bebyg-gelse är från 1696 som delvis har flera medel-tida drag. Från denna karta finns fortfarande spår kvar att skönja i dagens Falköping som exempelvis Stora Torgets utbredning, Storga-tans och Östertullsgatans sträckning. Mer omvälvande förändringar till det möns-ter vi skönjer idag skedde vid 1830-talets omregleringar av stadsplanen då bland annat Nygatan och Repslagaregatan anlades. Detta ledde till att mycket av det oregelbundna medeltida stadsplanemönstret försvann. Den stora förändringen kom då Västra

stambanan drogs i stadens närhet i mitten på 1800-talet. 1850 hade Falköping 693 invånare och under 1850-1900 mångdubblades befolk-ningsantalet vilket också ledde fram till att stadsplanen påverkades kraftigt. Vid denna tid började också den tvåkärniga centrumin-delningen uppstå med järnvägstationen Ran-ten och den äldre stadskärnan med torg och kyrka. Falköpings första stadsplan i egentlig mening gjordes av arkitekt Adolf Wilhelm Edelsvärd på 1850-talet. En idealstadsplan för den nya järnvägsknuten Falköping med finsk förebild upprättades. 1876 invigdes även

Flygfoto över Falköpings centrala delar från 1950-talet. Observera den låga byggnaden i kvarteret Kemisten som skapar Södra Torgeränd. Längs Storgatan syns enbettiga, ljusa markiser. Lägg även märke till Trädgårdsgatans vackra allé.

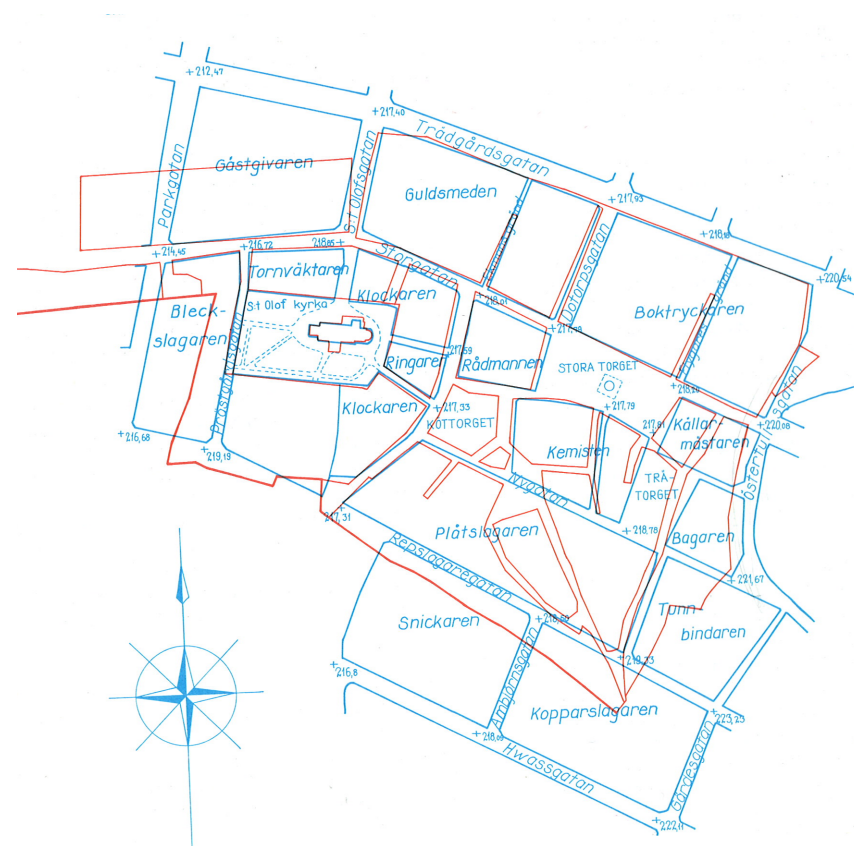
järnvägsstationen ”Falköpings stad” anlagd vid Trädgårdsgatans västra del. Denna station är sedan länge nerlagd. När tågtrafiken koncentrerades till järnvägsstationen Ranten blev det extra viktigt att anlägga en paradgata ner till Falköpings centrum. Nuvarande S:t Olofsgatan som länge liknat en landsväg fick en mer esplanadlik utformning.

I linje med idealen kring de trädkantade esplanaderna anlades Planteringsförbundets park.

1870 bildades Planteringsförbundet vars syfte var att verka för stadens förskönande. Efter inköpet av marken 1884 började ”Plantis” att anläggas. Parkens höjdpunkt var kring 1800-talets senare del och 1900-talets första hälft. Sedan 1970 ägs parken av kommunen. Parken är ett viktigt inslag i Falköpings stadsmiljö och ger med sin placering längs S:t Olofsgatan en förstärkande effekt till det sena 1800-talets stadsplaneideal där grönskans inslag var viktigt.

En annan viktig del i Falköpings bebyggelseutveckling var anläggandet av länslasarettet. Den första delen av lasarettet började byggas 1856 för att Skaraborgs län skulle få två länslasarett. Lasarettet byggdes sedan ut i omgångar och blev 1945 centrallasarett med ett antal specialavdelningar. Landstingets stora

sjukvårdsbeslut innebar dock slutet för Falköpings lasarettets centrala roll. 1997 invigdes ett betydligt mindre sjukhus vid Danska vägen vilket innebar att det gamla lasarettets lokaler fick nya privata ägare. Kontorsverksamhet har sedan dess pågått i lokalerna.

Kartöverlag över Falköpings ursprungliga delar. Den röda kartan i botten illustrerar 1696 års karta och den blå kartan är från 1981 men överrenstämmer med dagens stadsplan.

OMRÅDETS NUVARANDE KARAKTÄR

ÖVERGRIPANDE KARAKTÄRSBE- SKRIVNING FÖR BEBYGGELSEN

Bebyggelsen i utredningsområdet är blandad men skapar på vissa håll en sammanhängande och enhetlig stadskarakter. Nedan följer en kort beskrivning av några tydliga byggnadskarakterer.

Småskalig träbebyggelse

”Gamla stan” är ett av Falköpings mer populära bostadsområde. Några av stadsdelens byggnader är uppförda vid 1800-talets mitt, men betydligt yngre tillskott finns. Bebyggelsen är för utredningsområdet ovanligt homogen och den präglas av småskalig träbebyggelse uppförd i traditionella former. Även om flera byggnader i stadsdelen är betydligt

yngre är byggnadsskicket och bebyggelsemönstret ålderdomligt. Många äldre byggnader är rikligt utsmyckade med snickeridetaler och spröjsade verandor. Fasaderna är oftast klädda med träpanel och byggnaderna kröns främst med sadeltak med takpannor som täckmaterial. Stadsdelens mer framträdande karaktärsdrag hänger ihop med det småskaliga. Små, låga byggnader ligger tätt placerade i en stadsbildskarakter som har lång historia i Sverige. I många fall är områden som dessa rivna till fördel för mer storskalig och modern bebyggelse, vilket medför att ”Gamla stan” i Falköping är ett tämligen sällsynt bebyggelseskick i dagens svenska städer. Uthus och bodar är många. Förr har flera av dem rymt diverse verksamheter som hantverk

och försäljning, som speglade flera vanliga yrkeskategorier i stadsdelen. Bodar och uthus är viktiga inslag och utgör en del i områdets karakter.

Stadsmässig sten- och träbebyggelse

Stora delar av utredningsområde 1 präglas av mer storskalig stadshusbebyggelse. Byggnader från olika tidsepoker har anlagts i en sammanhängande stadsbebyggelse. 2-2 1/2-våningshus är uppförda i sammanhängande kvarter med fasader främst i sten eller tegel. Denna typ av bebyggelse finns även uppförd i trä på delar av Stora torget. Många av områdets yngre byggnader är uppförda med fasader och tak som är uppbrutna med burspråk, takkupor och arkader vilket ger stads-

- Småskalig trähusbebyggelse*
- Sammanhängande stadsbebyggelse*
- Övrig bebyggelse*
- Monumental bebyggelse*
- Historisk bebyggelse*
- Utredningsområdet*

bilden ett brokigt uttryck. Extra monumental och högresta är de äldre byggnader som är uppförda i sten på Stora torget och de hus som har anlagts i korsningen S:t Olofsgatan och Storgatan. Det arkitektoniska formspråket präglas här av påkostade fasaddetaljer, friser, balkongornament och ett taklandskap utsmyckat med torn, gavlar och spiror.

Monumental bebyggelse

En bebyggelsetyp som är vanlig inom utredningsområdet är de äldre friligganden stadsvillorna och flerfamiljshusen som dominerar delar av S:t Olofsgatan. Bygg-

naderna ligger en bit in från gatan och har ofta uppförts med ståtlig huvudentré ut mot själva esplanaden. Byggnadernas placering och samspel med esplanaden ger med dess arkitektoniska utformning ett monumentalt uttryck. Byggnadernas indragna läge har givit förutsättningar för arrangerade förträdgårdar och markerade trappsektioner, vilket stärker byggnadernas monumental uttryck. Byggnadsstilarna och materialvalen är skiftande. Nationalromantik, jugend, 20-talsklassicism och funktionalism är bara några stilepoker som finns representerade.

Den småskaliga trähusbebyggelsen i Gamla stan är utredningsområdets mest enbetygiga bebyggelsemiljö.

De fyra våningar höga punktbussen vid Östertullsgatan är en ny typ av byggnad i Falköpings centrala delar.

Friliggande en- och flerfamiljsbus på S:t Olofsgatan har ofta förträdgårdar mellan byggnaden och gatan.

Övrigt

Utredningsområdets äldre bebyggelse är överlag uppförd tidigast under 1850-tal. Från Falköpings medeltida historia är endast S:t Olofs kyrkan bevarad. Kyrkans utformning och läge på ett svagt höjdparti gör den till ett landmärke som präglar stadsbilden i stora delar av centrala Falköping. I övrigt är det bara ett fåtal gatusträckningar som fortfarande överensstämmer med det medeltida Falköping. På senare tid har även s.k. punkthus lagts till innerstadens bebyggelse. De gamla trävillorna i ”Trädgården” öster om Hästbacken har ersatts av ett antal fyrvåningshus, en bebyggelsetyp som inte finns någon annanstans i utredningsområdet.

Monumentala byggnader kantar S:t Olofsgatan.

Tinnar och torn präglar taklandskapet på stenhusbebyggelsen vid korsningen Storgatan och S:t Olofsgatan.

Påkostad stenhusarkitektur ramar in S:t Olofsgatans anslutning till Storgatan.

GRÖNSTRUKTUR, PLATSBILDNINGAR, SIKTLINJER OCH LANDMÄRKEN.

Grönstruktur

Grönstrukturen består av alla de gröna element som finns i staden. Det kan vara alléer och trädader, parker, trädgårdar, odlingslotter och ruderatmark. Även privata platser som bara kan betraktas på håll kan ha en positiv inverkan på människor som passerar dem.

Alléer och trädader

I utredningsområdet finns två alléer; S:t Olofsgatan och "Stora Allén" vid Hästbacken. Trädader finns längs Stora Torget, Dotorpsgatan och Bangatan, men också på Hästbackens parkering och Trätorget.

Gröna ytor

Plantis, Kyrkoplan och Köttorget är parkerna som ligger inom utredningsområdet. Här och var finns också "övergivna" platser där det gröna fått ta över efter att en byggnad har rivits. Sådana platser finns bland annat i kvarteren Klockaren, Kopparslagaren, Bleckslagaren och Apotekaren. Andra större ytor som är privata är Lindbloms trädgård i kv. Snickaren, Dagens tomt i Kv. Klockaren, en trädgårdsliknande plats i kv. Plåtslagaren samt kring lasarettet i kv. Läkaren.

Torg

Stora Torget, Järnvägstorget och Trätorget är torgen som finns inom utredningsområdet. Stora Torget är en medeltida struktur som än

idag finns kvar. Järnvägstorget och Trätorget är torg som mist sin torgfunktion och sin glans.

Siktlinjer

Södra Torggränd, Storgatan, S:t Olofsgatan och Kyrkogatan är de viktigaste siktlinjerna som underlättar orienteringen i staden då de ger förståelse för stadens element i förhållande till varandra.

Fondmotiv/landmärken

S:t Olofskyrkan, Malta-Johanna, Stora Allén vid Hästbackens parkering, allén mot S:t Olofs kyrkogård, Lantmännens och Cementas silo, Rantens Kvarn och kv Fabrikörens fabrikskorsten är fondmotiv/landmärken som minner om forna dagar, och/eller förhöjer stadens miljö.

Offentliga gröna platser

Gröna platser

Härdgjorda platser

Viktiga siktlinjer

Landmärke/fondmotiv

Avgränsningslinje för utredningsområdet

INFRASTRUKTUREN

Ett av kommunens fyra kärnvärden är kommunikation. Staden har sedan 1800-talet präglats av järnvägen. Här finns också möjlighet att ta sig med buss till flera av de omkringliggande städerna. Staden rymmer många gator med olika dignitet och betydelse inte bara för biltrafik och orienterbarhet utan även för den kulturhistoriska karaktären. Fle- ra av Falköpings gator och stråk har funnits i många hundra år och har en självklar dignitet i staden. Andra har kommit till senare, men fungerar sammanbindande.

Bilen får nog anses vara det dominerande kommunikationssättet i dagens Falköping. Genom att framöver prioritera gång- och cykeltrafik först, sen kollektivtrafik och sist biltrafik kan man försöka åstadkomma en

blandtrafik där olika transportsätt i låga hastigheter kan samsas om utrymmet på stadens gator. Detta kan vara en del i arbetet för att skapa en mer levande stadsmiljö.

Kollektivtrafik

Tåg

Genom Falköping går en järnväg som för- binder staden med bland annat Göteborg, Skövde, Jönköping, Nässjö, Stockholm och Hallsberg.

Buss

Idag finns en större busscentral strax norr om utredningsområdet, vid Trädgårdsgatan. Här går regionbussar till exempelvis Skara, Ulricehamn, Tidaholm och Herrljunga, samt de två stadsbusslinjerna. Det finns planer på att flytta busscentralen till Resecentrum vid

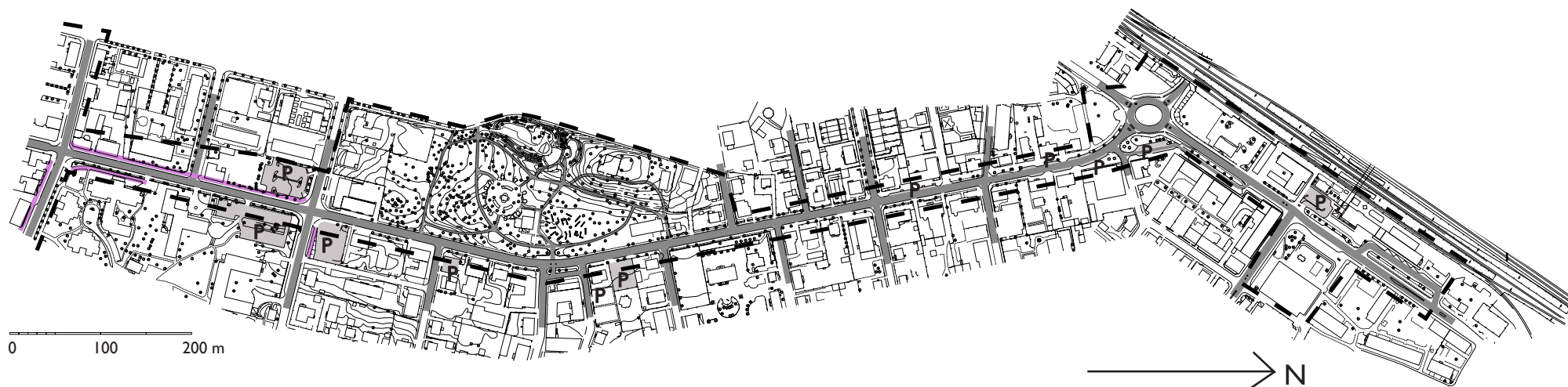
järnvägsstationen, endast en vanlig hållplats kommer då att behållas på Trädgårdsgatan.

Bil

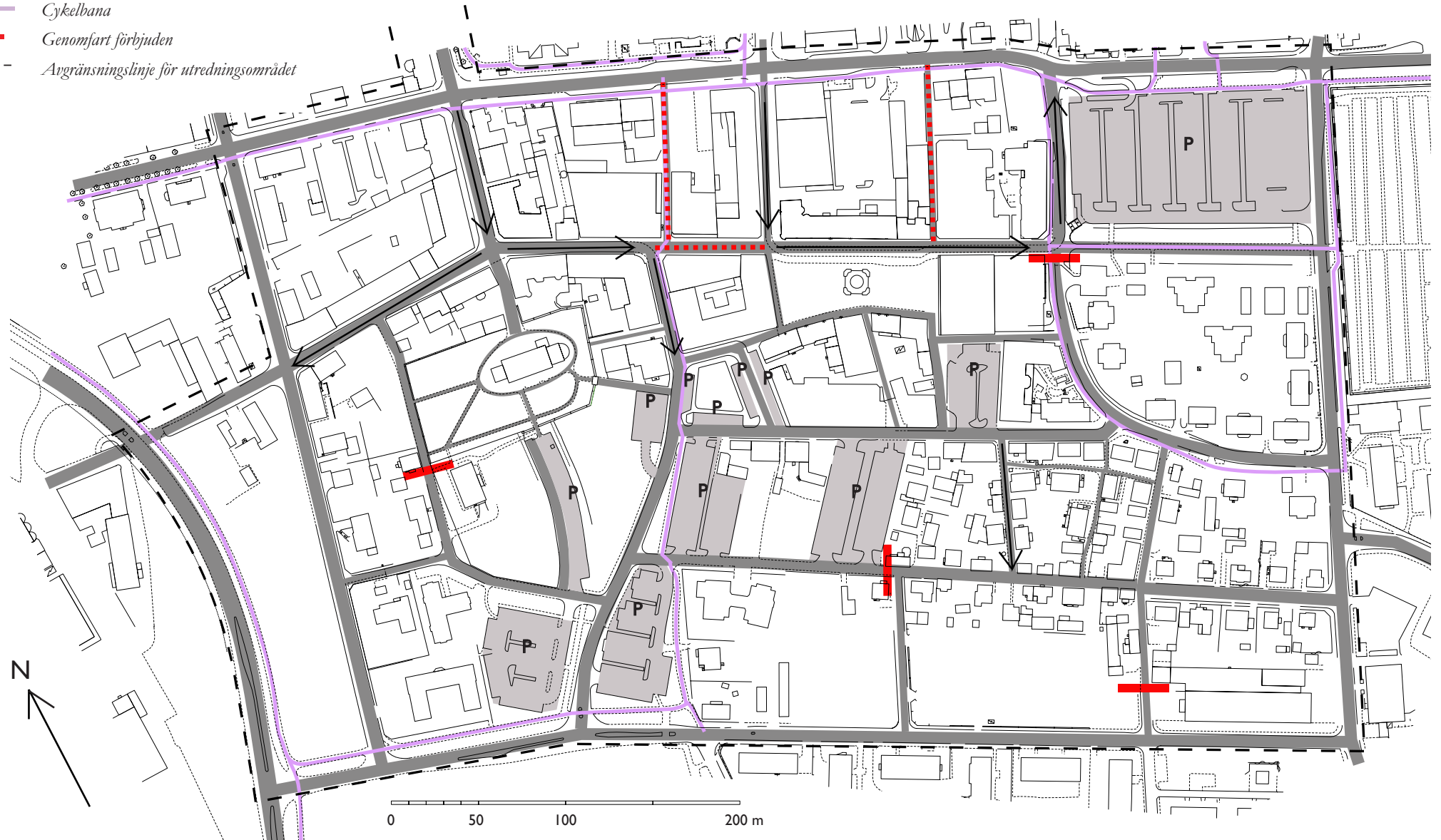
Biltrafiken i centrala Falköping är självklar för många och det finns få gator i centrum där motortrafik är förbjuden. Det finns ett antal enkelriktade gator som i huvudsak ligger koncentrerade kring Stora Torget. Parkerings- platser finns i stort sett överallt.

Cykel

Det finns ett nät av cykelbanor i Falköping som gör att man relativt obehindrat kan ta sig fram i staden på cykel. Detta när är dock värt att utöka ännu mer framöver. Fler tydliga cykelparkeringar vid centrala lägen i staden, till exempel vid stationshuset, måste skapas för att tillgängliggöra staden för allmänheten.

- Gator och stråk
- Parkeringsplats
- Enkelriktad gata
- Gågata/förbjuden motortrafik
- Cykelbana
- Genomsfart förbjuden
- Avgränsningslinje för utredningsområdet

GESTALTNING

GENERELLT OM UTFORMNING OCH GESTALTNING

Falköpings bebyggelse präglas av stor variation. Som mål föreslås sättas att Falköping i ännu högre grad skall befastas som en stad präglad av ”variation och helhet”. Det innebär att homogena upprepningar av identiska byggnader bör undvikas och där dessa förekommer, skall effekterna minimeras med olika insatser. Helheten är samtidigt nödvändig för att skapa harmoni i stadens varierande bebyggelse.

Falköping karaktäriseras av bebyggelse från alla tider och den karaktären ska bevaras. För att detta ska åstadkommas bör rutiner upprättas för successiv uppdatering av konkreta bevarandåtgärder. Det är samtidigt viktigt att nyttillskott i bebyggelsen bereds plats.

Variation, identifieras i detta gestaltungsprogram som att olika bebyggelsestrukturer och bebyggelseepoker kan förekomma sida vid sida, utan krav på likriktning. Helheten identifierar gestaltungsprogrammet som vissa huvudprinciper som bör vara likartade såsom byggnaders volym, material och kulör men även stadens kvartersutformning och markbehandling. Det är viktigt att gestaltungsprogrammets mål, att åstadkomma en stad präglad av ”variation och helhet” även avspeglar sig i stadens detaljplaner.

Ny bebyggelse skall utformas med respekt för omgivande bebyggelse. Detta kan uppnås med god kunskap om, och identifieringen av, de kulturhistoriska och befintliga kvalitéerna vilket skapar ramar för att uppföra bebyggelse med egen identitet. Det kan vara vanskligt att exempelvis försöka uppföra byggnader som eftersträvar att kopiera en viss tidsålder. Ambitionerna bör istället ligga på att skapa goda proportioner, detaljlösningar och byggnader uppförda med gedigna material. Skyddsbestämmelser och varsamhetsbestämmelser som bidrar till att äldre fönster, verandor, snickeridetaljer och fasader bevaras och vårdas bör i vissa delar av staden upprättas. Ett färgprogram som går att tillämpa i stadens centrala delar skulle ha stor betydelse för en sammanhållning av innerstadens karaktär.

Det finns i dagens Falköping tendenser till förvanskning av byggelsens karaktär vid stadens torg och gaturum. Det är viktigt att vidta åtgärder som stävjar denna utveckling. Detaljutformning, färgsättning, skyltprogram, trädvårdsplan och ljussättning av staden är viktiga beståndsdelar för stadens helhetsmiljö. Detta blir extra viktigt i en stad där variationen i bebyggelsen är stor. Ett tydligt exempel på förvanskande element i stadsmiljön är de, horisontella plåtdroppblecken som avdelar träpanelbeklädda hus, opassande färgsättning och ventilationsaggregat i fönster och dörröpp-

ningar. På flera ställen finns grovt utförda takkupor och utstickande baldakiner (utskjutande tak en våning upp över gångstråk), samt fasader med påhängda burspråk. För att begränsa de negativa inverkan detta kan ha på stadsbilden kan man i första hand se till att dessa tillägg inte förstärks ytterligare, exempelvis kan man tillämpa en färgsättning som medför att de smälter in i fasad eller tak.

Grönska är en mycket viktig del i stadsrummets gestaltning. För att den ska bestå och utvecklas är därför viktigt att den vårdas på lämpligt sätt.

En av Falköpings stora kvalitéter som tätort är den måttfulla skalan. Gaturum och hushöjder har oftast behagliga och fattbara proportioner. Dessa mänskliga mått förmedlar trivsel och trygghet i tätortsmiljön. Därför är det viktigt att försöka bibehålla den struktur som är karaktäristisk för Falköping. Byggnaders volym och dess inbördes placering och eventuella mellanrum måste respekteras.

Övergripande riktlinjer

- Den fysiska planeringen bör kunna medge att verksamheter i byggnader och i stadsmiljön skall kunna förändras över tid vilket kan underlätta för en dynamisk stadsmiljö.
- Kulturmiljöfrågor skall integreras i samhällsplaneringen. Man ska respektera och utveckla den byggda miljöns värden i dess historiska sammanhang.
- Stadsmiljön ska utformas i enlighet med gestaltungsprogrammet. Den enskilda gatans struktur och karaktär skall beaktas. Där siktlinjer och fondmotiv är identifierade skall detta respekteras.

Att anpassa ny bebyggelse till redan befintlig kan ibland vara vanskeligt. Ett i övrigt modernt formspråk kan på ett lämpligt sätt kombineras med en traditionell byggnadsvolym. Detta kan leda till nya moderna kvalitéer i en övrigt traditionell miljö. Omsorg om detaljer är också mycket viktigt. Bild från Västra Hammen i Malmö.

- Vid förändring av gaturum, platser, parker och byggnader som identifieras som kulturhistoriskt värdefulla eller anknyter till forn- och kulturlämningar skall särskilda krav på material och utformning efterföljas. Samråd bör hållas med kulturvårdande myndigheter.
- Gamla stan utgör område för riksintresse för kulturmiljövården enligt 3 kap. 6§ miljöbalken, samt övriga eventuella riksintressen som omfattar staden. Åtgärder som berör fornlämningar, byggnadsminnen, kyrkor, kyrkoalléer mm behöver prövas mot fornlämningslagen. Nybyggnation inom det medeltida området skall föregås av arkeologisk undersökning/utredning.
- Material som väljs skall vara tåliga, åldras med värdighet och vara lätta att underhålla. Beprövade material är att föredra och nya material bör användas med viss försiktighet.
- Gaturummets/platsens helhetsverkan skall eftersträvas. Material, volym, kulör, detaljer mm skall samordnas. Enkelhet, renhet samt generella lösningar skall eftersträvas.
- Möblemang skall harmoniera med gatans övriga karaktär och inordnas i helhetsmiljön.
- Skyltar, stolpar, reklam skall användas mer restriktivt. Överdriven skyltning kan motverka strävan efter ett enhetligt intryck av stadsmiljön. Skyltning som anknyter till kulturarvet skall planeras i samråd med kulturvårdande myndigheter.
- Träd och grönytor skall omhändertas och trädvårdsplan/grönplan skall följas.
- Utrymmet mellan huskroppar skall omhändertas och bör tydligare definieras som område med privat, halvprivat eller offentlig karaktär.
- Detaljutformning av bebyggelse gör helheten. Inom utredningsområdet bör kommunen ha en policy som innebär att väsentlig exteriör detaljutformning skall medfölja vid bygglovsansökan.

Markbeläggning

Generellt om material

Vid utformning av gaturummen i staden bör man använda material som harmonierar med varandra både vad gäller färgskala och form. Både ur ett kulturvårdande, såväl som miljö-
vårdande perspektiv är det viktigt att tillvarata äldre markbeläggningar. Det är också önskvärt att återanvända gammalt material vid nyanläggning.

Naturmaterial

Granit

Granit som används skall vara svensk eller europeisk för att motverka miljöförstöring och oetiska arbetsförhållanden. Granit från andra delar av världen kan också ha en färgskala som kan verka främmande i Sverige.

Kalksten

Används gärna då det är ett av traktens kända tekniska material. Materialet är dock inte lämpligt som markbeläggning där det förekommer biltrafik.

Grus/stenmjöl

Används endast till parkmiljöer och måste packas hårt. Lagret får inte vara för tjockt, då försämras framkomligheten. Man bör tänka på att olika grus har olika egenskaper och välja därefter. Beroende på om gruset är ett krossmaterial eller ett naturgrus har det olika

förmåga att hålla sig på plats och bilda ett stabilt underlag. Val av grus är också en miljöfråga, då naturgrus är en begränsad resurs.

Betong

Betongsten och/eller plattor kan användas enbart eller i kombination med gatsten eller hällar av granit. Man bör dock inte använda betong som är tumlad eller på annat sätt behandlad för att se äldre ut. Betong är ett material som är vackert i sig. Man bör dock undvika betong som gjutits för att efterlikna något annat material som exempelvis natursten. Betong kan även användas till de taktila stråken och det är bra om färgen kontrasteras till övrig markbeläggning.

Generellt om utformning

Normalgata

Normalgata innebär körbana i asfalt, trottoar belagd med betongplattor och kantsten i granit. Då gångbanan är bred, kan det finnas plats för en möbleringszon där man samlar armaturer, bänkar, papperskorgar mm. Möbleringszonen kan markeras med exempelvis en eller ett par rader smågatsten.

Gågata

Där gågatan är bred kan det finnas plats för en möbleringszon liknande den på normalgatas gångbana. De smala gränderna kan inte hysa en möbleringszon, men där behövs inte heller så mycket möbler. Gågatan kan vara belagd med gatsten, granithällar, betongplattor eller en kombination av dessa.

När betong används är val av platta, kulör, struktur mycket mer väsentliga än om man väljer sten. Resultatet kan bli helt fel.

Gamla stans gator

Gatorna i gamla stan, Repslagaregatan, Gärdesgatan och Rödestensgatan utformas enligt Repslagaregatans västra del, det vill säga körbana med smågatsten, gångbana markeras med rader av granithällar. Närmast husen läggs en remsa med kullersten. Här finns också möjlighet att plocka bort en eller annan kullersten för att plantera exempelvis stockrosor. Kullersten läggs också på restytor som ibland bildas mellan själva gatan och de ibland oregelbundet placerade husen. På de mindre gatorna behöver inte gångyta markeras. Gångvägarna inne i kvarteren beläggs med smågatsten. Asfalt får ej användas.

Gatumiljö med mönsterlagd gatsten i olika nyanser i kombination med hällar i granit. Lägg märke till hur brunnen utgör navet i cirkeln av gatsten. Äkthet i materialen ger ett estetiskt intryck, gatsten samt stora hällar i granit ger bättre tillgänglighet i gatumiljön.

S:t Olofsgatan

S:t Olofsgatan är en bred trädkantad gata som anlades på 1800-talet. Körytan bör göras smalare, till fördel för gångyta och cykelbana. Här kan eventuellt också finnas plats för särskild möbleringszon, där man placerar träd, stolparmaturer, papperskorgar, eventuella cykelställ mm. Köryta och cykelbana beläggs med asfalt medan markbeläggningsen på gångbana bör vara i ett material som skiljer sig, t ex betongplattor, med eventuella inslag av gatsten. Kantsten i granit. Se även gestaltningskapitlet sid 60.

Torgen

Del av torg som inte används som köryta kan beläggas med mer exklusiva material som exempelvis kalkstensplattor. I annat fall används gatsten och granithällar. Del av torg som kommer att vara trafikerad vid vissa tillfällen måste vara belagd med ett mer hållbart material, exempelvis gatsten. Asfalt får inte användas. Se även gestaltningskapitlet sid 47.

Murar, trappor och ramper

Murar, trappor och ramper utformas så att de passar in i den miljö där de planeras. På de platser där mur, trappa och ramp skall ingå i samma konstruktion skall utformningen av dessa samordnas tillsammans med eventuella räcken eller annan möblering så att en enhetlig estetisk utformning kan åstadkommas.

Hur trappor utformas i samklang med murar och en ramper är viktigt. En helhetsverkan bör eftersträvas.

Gaturummets små byggnader

Små byggnader på stadens gator och torg fyllda med funktioner och aktiviteter levandegör stadsmiljön. Det är dock nödvändigt att de får en rättmätig uppmärksamhet i fråga om utformning och omhändertagande. De små byggnaderna upplevs ofta från alla sidor och dess tak upplevs från omkringliggande högre bebyggelse. Detta innebär att de bör utformas med eftertanke.

Det skall vara en ambition att de små byggnaderna skall vara just små. Om en verksamhet blir för omfattande kan det vara bättre med en omlokalisering till en närliggande bottenvåning. Det är även viktigt att man begränsar antalet så att intrycket av själva gaturummet inte förvanskas.

De små byggnadernas utformning, materialval och färgsättning skall harmoniera och samverka med sin omgivning, t ex bör dessa byggnader i Gamla Stan utföras i huvudsak i trä, medan miljöerna kring torgen manar till stadsmässighet.

De offentliga funktionerna och aktiviteterna bör framgå med tydlighet. Om flera funktioner önskas inom ett område kan det vara en fördel att dessa samordnas i samma byggnad, dock inte på bekostnad av en alltför stor byggnad.

Byggnaderna får inte störa framkomligheten och skall placeras så att gångbanor hålls fria, till exempel i en tydlig möbleringszon eller i anslutning till träd. Reklamskyltar på de små byggnaderna skall vara bygglovpliktiga.

Toaletter

Offentliga toaletter i innerstaden skall vara utformade med omsorg. Förslagsvis placeras en Handikapp-WC på Hästbackens parkering och en på Prästgårdsgärde.

Nätstationer

Nätstationer skall helst göras så små som möjligt, men helst placeras under jord. Placeringen och utformningen skall göras diskret och stram.

Källsortering

Källsorteringen skall i första hand anordnas inom fastigheterna. Exteriöra sorteringskärl skall utformas i harmoni med omgivningen och grupperas på ett funktionellt och ordnat sätt, dock ej i för stora enheter.

Väderskydd

Väderskydden skall utformas som transparenta, lätta konstruktioner. De kvalitativa standardväderskydden är oftast glasade på tre sidor. En ny utformning som är mer vandalsäker kan vara intressant att studera. Ett enhet-

ligt väderskydd, med variationer, förespråkas.

Många av stadens regnskydd över trottoarer är mycket kraftigt utformade och skapar onödigt mörka passager. Vid ombyggnad av dessa kan väderskydd företrädesvis utformas i smäckra konstruktioner och exempelvis i glas så mer ljus faller ner på gångbanan.

Uteserveringar

Uteserveringar bör placeras direkt på markbeläggningen uppbyggnader. De skall vara tillgängliga. Serveringarna skall vara avgränsade med ett staket. Markiser eller parasoller bör i kulör vara densamma som, eller samordnas med den kulör som man valt i gaturummets/innerstadens övriga markiser. Gärna en enfärgad textil med diskret kulör som tål solblekning t ex en ljus sandfärgad ton. I nyckelområdena skall markiser och pa-

Offentliga små byggnader kan också vara vackra, här är en offentlig toalett uppförd med sedumtak.

Ett luftigt och estetiskt väderskydd för cyklar.

rasoller vara fria från reklam. Även på övriga platser inom utredningsområdet är reklam-fria solskydd att föredra. Möbler, markiser/parasoller, staket, blomsterarrangemang mm samordnas för ett estetiskt helhetsresultat.

Kiosker

Kiosker såsom gatukök, försäljningskiosk (glass, tidning, blommor mm) skall utformas som lätta konstruktioner, gärna med transparenta partier, så att byggnaden inte blir så dominerande i gaturummet. Kioskernas placering alstrar ökad aktivitet vilket bör tas hänsyn till vid val av plats.

Torgstånd

Torgstånden skall vara lätta att transportera samt enkla att montera och demontera. Efter avslutad handelsdag skall stånden borttagas. Fasta anordningar för torgstånd skall undvikas, dock kan man använda sig av ställningar avsedda för förberedda hål i torgytan.

Torgstånden skall vara av en enhetlig utformning. Markisen får gärna utföras i en enfärgad textil med diskret kulör som tål solblekning. Ståndens storlek och antal avgörs utifrån platsens förutsättningar och en plan för uppställning skall finnas. Placeringen får ej utgöra hinder i framkomlighet. Lastning och lossning får endast utföras vid handelsdagens början och slut. Torgplatserna på Stora Torget bör utrustas med anslutningar till el.

Råd och riktlinjer

- Små byggnader i stadsrummet skall utformas med omsorg och vara av god kvalitet
- Den lilla byggnaden skall harmoniera med den enskilda gatans/platsens struktur och karaktär
- Material, volym, kulör och detaljer i gaturummet/på platsen skall samordnas då en helhet skall eftersträvas.

- Byggnadernas storlek och antal skall begränsas och underordna sig gaturummet. Enkelhet, renhet samt generella lösningar skall eftersträvas.

- Siktlinjer och fondmotiv hålls fria
- Funktioner skall kunna samordnas i samma byggnad
- Funktioner skall framgå med tydlighet

Regnskydd över gångbanor kan utformas i mer lättare konstruktioner, helst med glas så ljus släpps ner vid trottoaren.

Enhetliga torgstånd kan också bidra till stadsrummets harmoni.

Möblering

Liksom gatans beläggning bör även dess möblering samordnas för hela gaturummet. Detta medför att det skapas estetisk enhetlighet trots att byggnaderna längs gatan kan ge ett mycket varierat intryck. Om gångbanorna är tillräckligt breda får även en möbleringszon plats. Detta underlättar för synskadade eftersom resten av gångbanan kan lämnas fri. Dessutom ger det ett mer välordnat intryck än om möblemanget placeras ut planlöst. Falköping har bebyggelse av mycket varierande karaktär och som är uppförda vid flera olika tidsepoker. Därför är det viktigt att stadsrummet möbleras med möbler av en enklare och stramare utformning som passar till 1800-talsbebyggelsen såväl som till de modernaste av byggnader. Det är viktigt att möblerna underhålls för att öka hållbarheten och ge ett mer bestående intryck. Möblerna bör vara konstruerade i hållbara och miljövänliga material, plast bör undvikas. Färgskalan skall vara diskret och enhetlig. Möjligheter finns att ta fram en egen kollektion av möbler som passar stadens profil och som kan förstärka stadens karaktär eller kanske vara en koppling till stadens kärnvärden.

Soffor

För att soffor ska ha god komfort för människor i alla åldrar bör sofforna ha både ryggstöd och armstöd. De bör företrädesvis utföras i metall och/eller trä.

Räcken, staket, plank

Räcken och staket kring offentliga platser utförs företrädesvis i metall i ett stadsmässigt snitt. Merparten av bebyggelsen i centrumkärnan är av typen ”Hus vid gata” så förekommer även byggnader som är indragna från gatan. För att hålla ihop kvarteren och förstärka gaturummet bör tomterna inramas med staket eller plank som harmonierar med de fastigheter som skall hållas samman. Det är angeläget att utformningen utförs med en viss stadsmässighet.

Gedigna material är viktiga både för estetiken och hållbarheten.

Pollare

Pollare bör företrädesvis uppföras i metall eller sten. Naturstensmaterial är att föredra. Eventuellt kan höj- och sänkbara pollare kan exempelvis användas vid Stora torget där innehavarna till marknadsstånden ska kunna passera med bil under marknadsdagarna. Denna lösning är bra om man vill avgränsa övrig biltrafik från området.

Även modernt utformade möbler kan vara vackert tidlösa.

Planteringsurnor

Urnorna kan hysa blomsterarrangemang hela året eller bara under sommaren. Urnor som står ute året om kan utföras i metall, betong eller sten. För att ge staden ett vårdat intryck är det viktigt att växtarrangemangen underhålls.

Möblering av uteserveringar

Inom nyckelområdena skall även tillfälliga möblemang vara samordnade. De skall vara av hög kvalitet och gärna av stram, stadsmässig karaktär.

Cykelställ

Gärna utformade med möjlighet att låsa fast ramen.

Papperskorgar, Trädskydd/trädgaller, Belysning/armaturtyper

Utformas enligt möbleringsprinciperna ovan.

Sandboxar mm

Andra föremål och installationer som det finns spår av i stadsmiljön är också viktiga att tänka igenom ur ett estetiskt perspektiv. Sandboxar, elskåp m.m. är nödvändiga för stadens drift men kan också utformas diskret eller placeras på en strategisk plats, om möjligt undanskymd så att de inte stör intrycket av byggnader eller siktlinjer.

Papperskorgar kan integreras med både askfat och belysning –Stadens tre portar kan skäras ut ur sidostycket och visa på att kommunen tar ansvar för miljön.

Exempel på en urna i gjutjärn som både är robust och smäcker. Att använda urnor på detta vis kan även vara ett alternativ till trädplantering på trånga gator.

Ett par exempel på vackra pollare i sten. Den ena länkas ihop med flera andra med hjälp av en kedja.

Skyltning/reklam

Skyltning och reklam ges idag alltför stort utrymme i stadsbilden i de flesta samhällen, fast bygglovsplikt för nya skyltar och reklam ofta föreligger. Medvetandet om överetablering av skyltar och reklam ökar. Idag förhåller man sig exempelvis restriktiv när det kommer till skyltning i särskilt känsliga historiska miljöer. Information för att medvetandegöra aktörerna i innerstaden skall prioriteras i syfte att rensa upp, reducera och skapa en bättre skylt- och reklammiljö.

Målet är att skapa ett vackert och inbjudande stadsrum. Den attraktiva stadsmiljön är viktig för såväl centrumhandel som invånare och besökare. Rätt information, på rätt plats med medveten formgivning bidrar till såväl trivsel som till ökad omsättning.

Skyltning

Många städer tar fram generella skyltprogram och främjar, tillsammans med Länsstyrelsen, framtagandet av specifika skyltprogram för särskilt känsliga områden och byggnader. Olika miljöer har olika krav beroende på aktivitet och karaktär och behöver anpassade program.

En bra verksamhetsfasad skall både sälja och vara estetiskt tilltalande. Därför är det väsentligt att välja en lösning som ur estetisk synvinkel bidrar till en vacker stadsmiljö utan att lösningen

för den sakens skull dominerar över byggnaden. Med överdriven skyltning riskerar de enskilda verksamheterna att försvinna i mängden. Det blir en upptrappning i konkurrensen om att synas som ofta slutar i ett visuellt kaos där de enskilda skyltarna blir svåra att urskilja. Platsen ger då ett oroligt och skräpigt intryck och resultatet medför att den förlorar i attraktivitet och status. Detta ger i sin tur minskad omsättning och början på en neråtgående spiral. Målet är givetvis det motsatta. Med en medveten, tillbakahållen och genomtänkt skyltning kommer de enskilda verksamheterna att synas väl så bra, oftast bättre, och innerstaden kan öka i attraktivitet vilket gynnar handeln och besöksnäringen.

Reklam

Reklam på offentlig plats skall begränsas. Reklamanordningar på offentlig plats kräver polistillstånd och i de flesta fall bygglov. De skall utformas enligt stadens önskemål och anpassas till den miljö i vilken de skall visas upp.

Platser för kultur- och evenemangsreklam är viktiga för att visa upp stadens aktiviteter och bidrar i förlängningen till ett rikare socialt och kulturellt liv i staden. Denna typ av reklam kan placeras på lyktstolpar, på banners över gaturummet samt på speciella reklamplatser för evenemang i olika knutpunkter. Det är även viktigt för staden att ha en anslagstavla där förenings-

En aktuell bild från Storgatan. Skyltning, färgsättning, markiser och belysning bidrar till ett rörigt intryck.

Med enhetlig färgsättning, markbeläggning och skyltning kan en harmonisk och vacker stadsmiljö åstadkommas.

meddelanden och tillfällig kulturell reklamplats upplåtes. Tillfällig kommersiell reklam såsom cirkusaffischering, byggskyltning, kan bedömmas från fall till fall, de kan vara av samhälleligt intresse och därmed behöva sin plats.

Permanent eller löpande kommersiell reklam kan vara fristående eller samordnas med väderskydd, kioskbbyggnader eller anslagstavlor. Ett samutnyttjande är dock att föredra för att ta så lite utrymme i stadsrummet i anspråk som möjligt. Detta stämmer också överens med Cittaslows värderingar att hålla staden innanför portarna fria från kommersiell reklam.

Råd och riktlinjer

- Skyltars utformning, storlek och placering skall anpassas till sin omgivning och ihop med andra skyltar så att de blir en del av helheten och inte dominerar gatubilden.
- Fasadskyltar får inte täcka stora delar av fasad. Tillräckligt med fritt utrymme skall lämnas runt om skylten.
- Skyltar får ej täcka dörrar, fönster eller byggnadsdetaljer.
- Fasadskyltar skall upplysa om vilken aktivitet/verksamhet man finner där. Stor textmängd försämrar läsbarheten.

- Skyltar bör ej bryta mot en byggnads horisontella eller vertikala huvuduppdelning.
- Hänvisningsskyltar bör undvikas då de bidrar till överretablering av skyltar.
- Flaggor med verksamhets- eller produkt-namn kräver bygglov samt bör användas med försiktighet.
- Markiser med tryckt verksamhets- eller produkt-namn kräver bygglov och får inte förekomma i nyckelområdena. I övriga utredningsområdet bör de användas med försiktighet.
- Vippskyltar samt andra lösa, fristående skyltar får ej sättas upp på offentlig plats utan tillstånd av polismyndighet, då de begränsar framkomligheten och utgör fara för synskadade. De bidrar även till en plöttrig yttre miljö.
- Skyltning innanför fönster är idag oftast upp till lokalhyresgäst eller fastighetsägare, men bidrar likafullt till gatubilden. I de skyltprogram som framtagas bör även denna fråga hanteras.
- Reklam på offentlig plats skall begränsas och om den får tillstånd skall den underordnas sig stadsrummet och samordnas med övriga attribut.

En vacker neonskylt i traditionellt snitt, på Stora torget.

Även stora kedjor kan anpassa sig till gällande skyltnormer, här en diskret skylt i den lilla staden Narbonne i södra Frankrike.

Grönstruktur/trädplantering

Övergripande om grönstrukturen

Grönstrukturen i samhället är mycket viktig för människan. Stadsnaturen hyser speciella biotoper som bara finns i staden och således är mycket viktiga för den biologiska mångfalden. De gröna objekten i staden kan verka för biologisk mångfald nästan oavsett hur små de är. Grönstrukturen behöver inte bara bestå av traditionella parker. Allt från balkonger, alléer, kolonilotter och överblivna markremsor kan ingå i nätverket. Genom att grönytona binds samman kan olika arter av djur och växter sprida sig lättare. Grönytona är dock inte bara till för djur och växter, de fungerar också socialt, pedagogiskt och hälsofrämjande för de boende i staden. Dessutom inverkar de positivt på miljön genom att växterna bland annat tar upp luftföroreningar.

I ansökan till Cittaslow beskrivs Falköping som en grön stad med mycket träd och grönområden och att man skall främja grönstruktur i form av doftande och estetiskt tilltalande växter och träd i stadsmiljön.

Utveckling av grönstrukturen kan höja synen på kommunens attraktivitet. Det finns dock inga lagar eller normer som reglerar utformningen av utemiljön, som det finns för hus-

byggnad, trafik och parkering. Kommunerna måste därför själva definiera vad man vill uppnå med utemiljön och formulera minimikrav på gestaltningen av den (Boverket, 2007, Bostadsnära natur, sid. 60-61.) Detta kan ske genom utveckling av befintliga gröna objekt, både enskilda trädindivider och grönytor av olika storlek, samt genom anläggning av nya grönytor. Det viktiga är att man planerar långsiktigt.

Allmänt om träd

Artval baseras på platsens förutsättningar. Variation är eftersträvansvärt inte bara för att skapa ett spännande och intressant urval utan också för att förhindra massbortfall vid eventuella kommande sjukdomar liknande almsjukan.

Träd i gatumiljö

Vid plantering av gatuträd är det mycket viktigt att trädets rötter får det utrymme de behöver. Trädgrop till ett stort träd bör vara mellan 10 och 20 m³. Det är viktigt att jorden inte packas för hårt kring trädets rötter. Om möjligt planteras perenner eller buskar runt trädet. Då tillförs organiskt material från dessa till jorden som annars lätt kan bli utarmad. Undervegetationen kan också ta upp en viss mängd vägsalt, som påverkar stadsträd negativt.

Trädet måste också få utrymme för sin krona. Avstånd till fasad bör minst vara 4 m. På smalare gator bör man betänka andra gröna alternativ än träd då även smalkroniga arter kan bli breda med tiden. Att välja arter med bredare kronor som sedan beskärs för att passa in på platsen, är ett sätt som fungerar på kortare sikt, men det är kostsamt, tidskrävande och inte så bra för trädet. Däremot är det fullt möjligt och ofta nödvändigt att göra ingrepp som höjer upp kronan, bara detta görs i rätt tid innan grenarna hunnit bli för tjocka, det vill säga inte mer än 10 cm i diameter. Större snittytor är svåra för trädet att valla över och kan bli inträdesporten för svampsjukdomar mm.

De stora träden fungerar som starkt rumsskapande element. De är också goda miljöförbättrare varför det är viktigt att ta hand om de uppvuxna träd som finns i staden.

Råd och riktlinjer

- Ett sätt att utveckla befintliga grönytor i Falköping kan vara att parkerna får karaktärer som särskiljer dem från varandra. Då förhöjs inte bara den enskilda parkens egenvärde utan också den upplevelse av variation som parkerna skapar tillsammans.
- Det är positivt att man planerar växtlighet med fler sinnen än synen i åtanke. Det finns många träd och blommor med en fantastisk doft. Det är dock viktigt att man tänker på att vissa dofter är störande för allergiker. Detta gäller också träd, exempelvis björk, som ger ifrån sig mycket pollen.

- Genom att plantera alléer eller trädrader, där så är lämpligt, kan grönområden knytas samman och förstärka den gröna strukturen.
- Det är viktigt att man vid nybyggnation bevarar befintliga träd om de är vid god vigör. Detta skapar inte bara ett trivsammare bebyggelsekvarter, utan är också bra för mångfalden.
- Gröna tak är ett sätt att skapa nya grönytor i staden. De gröna taken ger en mängd fördelar, både miljömässiga och estetiska. På detta sätt utnyttjas ytor som annars sällan används.
- Träd skall beskäras enligt fackmässiga metoder. Stympning är förödande för trädet. Stympade exemplar borttages och ersättes enligt kommande trädvårdsplan.

Även en övergiven yta som tagits i besittning av naturen utgör en viktig del i gröstrukturen. Förutom att ängen är vacker, bidrar den till den biologiska mångfalden.

Färgsättning

En väl vald och samstämd färgsättning är av stor betydelse för attraktiviteten i stadsrummet. Även färgmaterialet är väsentligt då strukturen och färgens glansvärde starkt medverkar till hur ytan upplevs eftersom ytan reflekterar ljuset.

Färgsättningsprogram prioriteras för S:t Olofs-gatan, Gamla Stan, Stora torget, Storgatan och därefter resten av området innanför stadsportharna. I färgsättningsprogrammet skall samtliga delar av exteriören behandlas i fråga om fasadkulör, fönster samt snickerier, sockel, tak, portar och dörrar mm. Plåtarbeten samt husens övriga attribut och artefakter skall samordnas och harmoniera med övrig exteriör.

Färgsättningsprogrammet bör ta ett avstamp i det historiska kulörvalet. Detta kan dock avvikas från men då med en medveten hållning.

Fasaderna i den stadsmässiga befintliga innerstaden färgsätts i jordnära, ljusa nyanser. Bjärta kulörer bör inte användas.

Gamla Stan är idag som en konstnärspalette, med åtskilliga färgalternativ. Trots den varierande färgsättningen finns här en helhets-känsla. De flesta kulörer kan passa in om de

inte är för mörka. Det är nyanserna som gör skillnaden. En nyans av rosa kan vara helt fel medan en annan nyans kan vara helt rätt.

Ljus harmonisk färgsättning i innerstaden

Det är viktigt att noga välja fasadkulör, då nyanserna är betydelsefulla. Jämför den mindre hyckade nyansen ovan med den nedan.

Rosa färg i rätt brytning kan vara mycket vackert, en färg som smälter bra in i en traditionell miljö.

Konstnärlig utsmyckning

Ett offentligt konstverk kan ha ett värde som landmärke och vara identitetsskapande för såväl platsen som för hela staden då de ger en möjlighet att försköna och väcka eftertanke. Därför är det ett stort ansvar mot invånare och besökare att välja konstverk och dess placering.

Ett konstverk skall placeras på en plats där det kommer till sin rätt. Konstverket får gärna vara skraddarsytt för platsen. En skulptur eller liknande förankras i marken på ett säkert och estetiskt vis och placeras på ett sådant sätt att det inte hindrar framkomligheten.

Platser i Falköping där konst och funktion kan kombineras skall tas tillvara. De nya stadsportharna är ett utmärkt exempel på en sådan möjlighet. Ett annat exempel är lekplatsen på Köttorget, där lekskulpturer kan utgöra både utsmyckning och lekredskap. Även lekplatsen i Plantis kan ges konstnärlig framtoning om än med annat koncept – kanske ”Hedenhös-tema”. Rondellen ”Ovadel-len” ges ett konstnärligt utförande med en vacker ljussättning så att orienterbarheten i området ökar.

En spektakulär konstnärlig ljussättning på en väl vald plats fungerar i sig som konst.

Om ljus är ett element som framhäver konsten så är vatten ett annat. Det har funnits mycket vattensamlingar och vattendrag i Falköping som har kulverterats eller på annat sätt försvunnit. I bevarandeplanen finns historiska underlag som visar på att det funnits en helig brunn på Köttorget. Brunnens är känd redan från medeltiden och kan ha varit en anledning till att S:t Olofskyrkan uppfördes. Staden bör visa mer vatten i sin stadsbild för att förstärka stadens kopplingar till historien och dess karaktär som kurort. Ett sätt att göra det är att anlägga en vacker fontän till minne av den heliga brunnen på Köttorget.

Det finns idag tre fontäner i utredningsområdet, Malta-Johanna och fontänerna på Trätorget och Järnvägstorget. Malta-Johannas tunga arrangemang har kommit till på senare tid och behöver kanske ses över. De andra två fontänerna kan i samband med omdaning av Trätorget och Järnvägstorget få gestaltas om för att överensstämma med den nya omgivningen.

Den föreslagna vattentrappan med belysning i anslutning till Hästbackens parkering samt nya vattenspeglar på spridda platser, till exempel Plantis, är andra exempel på hur staden kan utsmyckas konstnärligt.

Vattenarrangemang och fontäner skall se vackra ut även vintertid. Idag täcks flera av vattenkaren av misspyrdande träskivor vintertid. Istället skulle de kunna täckas av granris. Ett annat förslag är att låta vattnet frysa i de fall detta är möjligt. Belysning i is kan ge en mycket spännande effekt om det utförs på rätt sätt.

Råd och riktlinjer

- Ett konstverk behöver sitt revir för att komma till sin rätt
- I uttryck storlek och kulör bör konstverket samspela med sin omgivning
- Ett konstverks förankring skall ske på ett medvetet sätt så att mötet med marken eller fasaden blir estetiskt.
- Konstverket får inte hindra framkomligheten eller utgöra trafikfara.
- Fontäner och vattenarrangemang skall se vackra ut även vintertid

Konstnärlig utsmyckning i stadsrummet är viktigt, Falköpings mer kända konstverk är Malta-Johanna.

Det belysta "Ägget" i Göteborgs innerstad är ett exempel på en lekskulptur i offentlig miljö.

Belysning

Rätt ljus på rätt plats.

Ljuset skall få de boende att känna sig trygga och säkra under dygnets mörka timmar, öka trafiksäkerheten samt ge staden en tydlig profil och identitet.

Belysning kan användas för att forma ett begripligt, vackert och stimulerande stadsrum genom skapa stämningar, leda blickar och framhäva utvalda detaljer i staden. Belysningen skall inte ersätta dagsljuset utan framhäva natten.

Mycket av tankar och teorier om ljusets betydelse och användning man idag praktiserar kommer ursprungligen från teaterns värld. Man ser på stråk och stadsrum som scenografier som kan nyanseras med planerat ljus och planerat mörker.

Säkerhet och trygghet

Ur trafiksäkerhetssynpunkt är varseblivningen av andra trafikanter helt avgörande. Hur väl ett objekt framträder för ögat – dess synbarhet – bestäms av ljusskillnader dvs *kontrastverkan*.

I en komplex stadsmiljö, där trafikanter rör sig från alla håll, är luminansen från stadsrummets väggar av större betydelse. Man bör om möjligt förlägga ljuspunkterna så att de

ger ljus till så mycket av de vertikala ytorna som möjligt. Bilisten får då större möjlighet att upptäcka en fotgängare mot den ljusa ytan bakom, innan denne kliver ut i gatan.

Idag förekommer mycket oönskat ljus i stadsmiljön. Ett kaosartat helhetsuttryck skapar distraktion för trafikanterna. En ostrukturerad belysning får ofta motsatt effekt till vad som var avsett. Med en god belysningsplanering identifierar man ”ljusföroreningar” och förebygger störande ljus.

En trivsamt och stimulerande belysning av stadsrummet ökar attraktiviteten såväl som tryggheten, orienterbarheten och profileringen. Fler människor väljer att nyttja staden under dygnets mörka timmar. Fler ögon och öron som kan se och höra vandalism eller andra brott bidrar till betydande minskning av skadegörelse- och inbrottsfrekvens.

Ljuset skall förstärka och tydliggöra stadens grundläggande struktur. Torg, gator och vägar kan med ljusets hjälp ges olika dignitet och värde. Karaktär och särart hos gator, kvarter och platser förtjänar att lyftas fram. Detta kräver en samverkan mellan allmänljus och punktlys. Genom att välja ut speciella objekt som t ex. byggnader, statyer, träd eller andra för staden viktiga symboler, och medvetet ljussätta dem, underlättar man oriente-

Belysning ska skapa trygghet i stadsrummet. Fel belysning kan leda till den motsatta känslan.

Belysning ska inte ersätta dagsljuset utan framhäva natten.

En trivsamt och stimulerande belysning av stadrummet ökar attraktiviteten såväl som tryggheten.

ringen under kvälls- och natttid samtidigt som man ger staden en tydlig profil och identitet.

Även belysning av reklamskyltar, portar och skyltfönster bör utformas med eftertanke och i harmoni med stadsrummet. Avgörande för ett lyckat resultat i detta är samverkan mellan stad, fastighetsägare och näringsidkare.

Atmosfär och skönhet

Alltför högt placerade ljuspunkter ”signalerar” landsväg, transportsträcka, hög fart mm. Genom att i den centrala staden placera ljuspunkterna lägre, i en skala mer anpassad för människor, skapar man också en mer ombonad känsla. Ljusets färg spelar här också en avgörande roll.

Generellt kan man säga att stark, kall belysning på hög höjd med långa inbördes avstånd skapar en ödslig och kylig ”industriell” karaktär där otryggheten förstärks. Ett varmare ljus med fler lågt sittande ljuskällor kan ge en lägre sammanlagd ljusstyrka, men trots det skapa en tryggare och vackrare atmosfär.

Ljuskällor

Strävan efter ett ljus med en så naturlig färgåtergivning som möjligt även i utemiljöer, har lett till att ljuskällor som lysrör och kompaktljusrör har börjat användas i allt större

utsträckning även utomhus. För ljussättning av fasader, skulpturer, entréer mm har även diodtekniken (LED) utvecklats till ett mycket bra alternativ.

Ljusbärare, kablage & teknikskåp

Under den ljusa tiden av dygnet utgör de olika ljusbärarna en viktig del av den visuella miljön. Därför bör också armaturer, konsoler och stolpar, liksom ljuskällor, väljas med omsorg och efter en väl formulerad och genomtänkt plan.

Något som ofta glöms bort och betraktas som ett nödvändigt ont är kablaget för matning av väggmonterade armaturer samt de serviceluckor, -skåp och -lådor som måste till för att en belysningsanläggning skall fungera. Tillsammans med serviceskåp för övrigt elnät och andra anläggningar utgör de ett påtagligt, inte alltför vackert inslag i stadsrummet.

Viktigt är att planera och dra matningen så dolt som möjligt så att den underordnas arkitekturen. Detta kan ofta ses som en fördyrande omständighet men är en förhållandevis liten insats om man ser till anläggningens totala livslängd.

Eftersom det inte alltid går att gömma undan skåpen i en befintlig stadsmiljö kan man istället utforma dem efter den omgivande stadsmiljön och det uttryck man eftersträvar. Ett sätt är att stansa ut, eller på annat sätt märka

dem med, stadens vapen och färgsätta dem i harmoni med övrig stadsmöblering.

Teknik, drift och miljö

Vid sidan om reducering av farliga kemikalier som kvicksilver och PCB i belysningsanläggningarna ligger den största miljövinsten i minskat energiuttag. Livslängd på ljuskällor har en avgörande betydelse för detta. Utvecklingen går snabbt framåt vad gäller ljuskällors livslängd. Bra ljuskvalité som i till exempel ljuskällan CDO kan numera fås med en livslängd på ca 16 000 timmar.

I en väl planerad belysningsanläggning är det till och med möjligt att minska antalet ljuspunkter. Beroende på hur gammal den befintliga anläggningen är kan man med nya mer effektiva ljuskällor och armaturer kraftigt reducera effektuttaget och bytesfrekvensen. Till detta kommer också nya sätt att styra och driva anläggningarna.

I Göteborg pågår sedan hösten 2007, ett pilotprojekt med ”intelligent belysning” där man kan sänka ljusstyrkan i anläggningen under utvalda tider och därigenom minska energiförbrukningen med mellan 50 och 70 procent. Här handlar det i första hand om vältrafikerade bilvägar, men tekniken kommer att kunna appliceras även på andra typer av

belysningsanläggningar inom en inte alltför avlägsen framtid. Med en väl genomtänkt plan för hur ljus och mörker skall samverka i staden kan man på ett karaktärsfullt sätt lyfta fram staden och samtidigt spara på både ekonomi och miljö.

Råd och riktlinjer

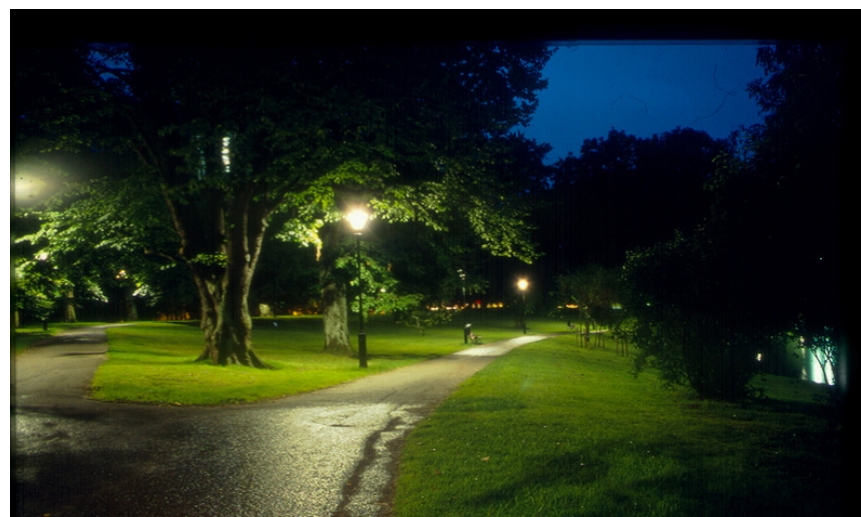
Dela upp staden i olika områden där olika principer gäller.

- Kommersiella huvudstråk ges en hög ljusnivå. Reklamskyltning och skyltfönster bidrar till helheten. Beroende på gatubredd och arkitektur placeras armaturerna med konsol på vägg, alternativt på stolpe, företrädesvis på en låg höjd (4-6 m) och ett inbördes avstånd på ca 15-20 m. Fasader, enskilda objekt och speciellt utvald vegetation kan med fördel belysas för att stärka orienterbarhet och karaktär.

- Blandstråk (bostäder, kontor, butiker) ges en medelhög ljusnivå. Ljus från butiksfönster och ev. reklamskyltning skall harmoniera med entrébelysningar och gatuljus. Beroende på gatubredd och arkitektur placeras armaturerna med konsol på vägg alternativt på stolpe. Det är viktigt att använda väl avbländade armaturer för att undvika spilljus in i bostadsfönster.

Genom att i den centrala staden placera ljuspunkterna lägre, i en skala mer anpassad för människor, skapar man också en mer ombonad känsla.

Belysning är en mycket viktig del i stadsplaneringen för att skapa trygghet.

Armaturers utformning är också viktiga i gestaltningen av stadsrummet. Detta är extra viktigt underdagtid när de syns.

- Bostadsstråk (övervägande del bostäder som i t. ex Gamla Stan) kan få en relativt låg ljusnivå. Viktigt är att belysa entréer och portar på ett inbjudande sätt. Gatubelysningen skall vara väl avbländad och placeras på stolpar alternativt på fasad i en höjd anpassad efter områdets bebyggelse.

- Stråk med hög trafikbelastning ljussätts med tonvikt förlagd till omgivning och intilliggande fastigheter, för att koncentrera ljuset där oskyddade trafikanter närmar sig körbanan. En högre ljuspunktshöjd (ca 6-8 m) med ett längre inbördes avstånd används med fördel i denna typ av stråk.

Rätt ljus på rätt plats

- Ljussättning av platser som upplevs som otrygga bör få speciell behandling. Flera grupper i samhället vågar inte gå ut under kvällar och nätter. Trygghet är mycket en inre visshet om att inte råka ut för ovälkomna överraskningar. Man vill kunna se och ha överblick över omgivningen. Ljuset bör på dessa platser huvudsakligen riktas så att omgivningen blir belyst för att minimera antalet ”gömställen” och vidga trygghetsområdet för de gående.

- Stora Torget med sin karaktär av nav för handel och samhällsfunktioner bör belysningsmässigt också ges samma dignitet. Principiellt bör belysningspunkterna så mycket

som möjlig förläggas till fasaderna runt torget. Detta skulle ge bättre utrymme för att ge Malta-Johanna en egen belysning samt låta de två vackra lyktstolparna som flankerar statyn få en ökad betydelse i rummet. Att fasadbelysa vissa utpekade fasader som t.ex den monumentala byggnaden på Storgatan 12-14, skulle ytterligare förstärka torgets karaktär. Även de andra torgen inom utredningsområdet bör få en egen ljuskaraktär.

- Genom att belysa enskilda objekt, till exempel fasader, konstverk, landmärken och detaljer, kan man lyfta fram platser som förtjänar större dignitet och som kan förhöja de lokala värdena. Vissa av objekten fungerar som landmärken under dagen men försvinner i mörkret under dygnets mörka timmar. Med belysning kan man orientera sig efter dem dygnet runt. Ljussättning av dessa objekt skall planeras och utföras utifrån varje objekts specifika förutsättningar. Mycket viktigt är att se helheten. Man måste samordna belysningen med den omgivande miljön. Därför är också genomförandet av provbelysningar av största vikt.

Exempel är S:t Olofskyrkan, Swedbankhuset, Malta-Johanna, Rantens kvarn, Cementsilon och Megaliten. Man kan också lyfta fram arkitektoniska detaljer som portar, valv, torn eller träd, som då kan fungera som landmärke eller fondmotiv.

- En park, till exempel Plantis, behöver en egen övergripande belysningsplan för gångarna. Här är det av största vikt att man skapar en enhetlighet med ett sammanhållet armaturval och en inbjudande och trygg ljussättning. I parken finns också flera objekt som kan framhävas med hjälp av effektbelysning, till exempel megaliten eller uttrycksfulla träd. Eventuell koppling mellan Stora hotellet och restaurangen i Plantis kan också förstärkas med ljus. Även de andra parkerna i inom utredningsområdet bör få en egen ljuskaraktär.

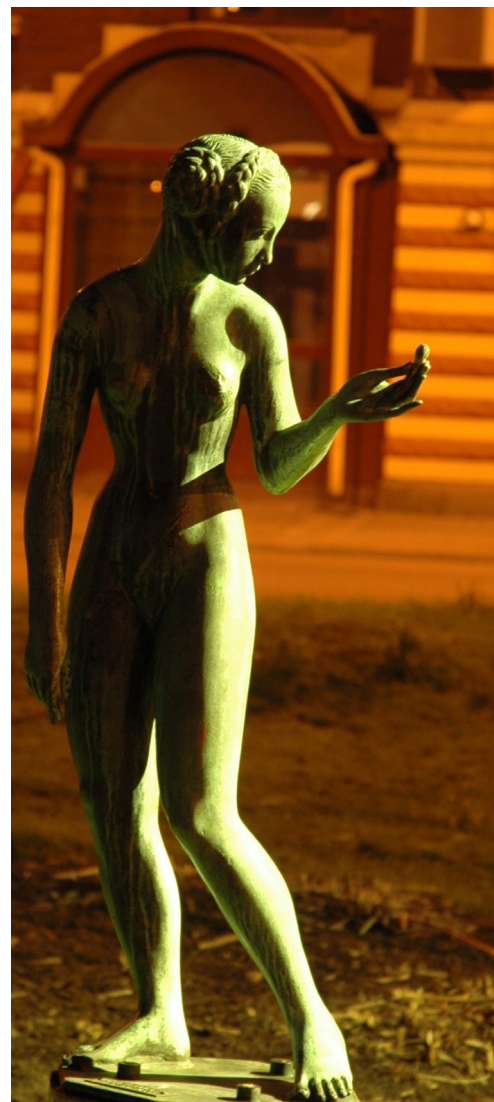
- I en lekpark kan ljuset skapa förutsättningar för kreativitet och gränslösa tankar, även när träden runt omkring står avlövnade och kala en kall novembereftermiddag. En lekpark ”tål” en mer teatralisk ljussättning. Ljus i olika färger, mönster och styrka som lockar till lek håller barn och föräldrar kvar lite extra på lekplatsen och bidrar därmed också till den allmänna känslan av trygghet i staden.

- Knutpunktens strategiskt viktiga läge gör att det är ytterst viktigt att dess utformning och belysning visar vägen för trafikanterna. Ovadeln är ett exempel på en knutpunkt som måste omformas för att bli mer estetisk och funktionell. Viktigt är att tillgodose trafiksäkerheten och att på samma gång göra det naturligt för bilister, cyklister och gående, att välja rätt väg.

- Mörkret är avgörande för att man skall se och uppskatta ljus. Kontrasten mellan ljus och mörker bygger den verklighet vi lever i. Planerat mörker kan med fördel användas för att dölja vissa delar av stadsbilden och för att framhäva de delar som är belysta. Platser som ej skall lyftas fram, men som har ett behov av praktiskt ljus, belyses med väl avbländade, lågt placerade armaturer för att inte framhävas.

Hur man anlägger kablage för belysning är också viktigt för stadsrummets estetik.

Belysning av vissa element i stadsmiljön skapar förutom ett vackert stadsrum även bättre möjligheter för besökare att orientera sig.

En parkering som omgärdas av ett vackert staket vilket gör att dess stora yta känns mer hanterbar.

Den här parkeringsytan är utan ingärdning vilket gör att den flyter ut och skapar till skillnad från parkeringen ovan en odefinierad rumslighet som känns ödslig och ogästvänlig.

Parkering

Utvecklingen i de flesta städer går mot mindre biltrafik och mindre parkering i stadskärnan. Staden skall gestaltas för människor, bilarna är ett kommunikationsmedel. En reduktion av biltrafiken kan generera miljö- och upplevelsemässiga värden som är positiva för stadskärnans utveckling. I mer externa handelslägen brukar det däremot vara mer vanskligt att reducera tillgängligheten för bilister.

Parkeringsmöjligheterna i utredningsområdet kommer att koncentreras i första hand till Hästbacken och Prästgårdsgärde och inte spridas ut över hela innerstaden. Dessa större parkeringsplatser kompletteras med parkering på Trätorget, i Kv Klockaren, och parkeringar i anslutning till Trädgårdsgatan. Parkeringar på en del innergårdar föreslås reduceras, exempelvis vid Södra Torggränd som har potential att utvecklas till ett intimt handelsstråk. Generellt bör parkering på gårdarna planeras mer medvetet.

Hästbacken

Hästbacken är en trevlig och väl utformad parkering sin stora yta till trots, mycket tack vare terrasseringen som bryter upp den stora ytan. Gestaltningsprogrammet föreslår att en vattentrappa anläggs i Stora Allén. Detta resulterar i att parkeringens dagvatten kan utnyttjas

och den estetiska miljön förbättras ytterligare. Vattentrappan kan förslagsvis anläggas ner mot den föreslagna stadssporten och kan ljussättas i samklang med den. Man bör även lägga in fler gångstråk som förbinder allén med parkeringen. En offentlig toalett bör också finnas vid denna parkering.

Prästgårdsgärde

Innerstadens södra parkeringsplatser bildar idag ett asfaltshav som flyter ut över området. Prästgårdsgärde måste få en struktur så att det skapas mer greppbara rumsligheter. Detta kan till exempel ske med inramande klippta häckar. Genomförandet av de kommande förtätningsföreslagen i kv Klockaren och i kv Plåtslagaren kommer också att skapa ramar för parkeringen. Även här finns plats för serviceanläggningar som toaletter.

Trädgårdsgatans parkeringar

Idag finns ett flertal parkeringsytor med infart från Trädgårdsgatan. Dessa har ofta en ostrukturerad karaktär vilket ger Trädgårdsgatan karaktär av en bakgata. I många fall kan detta åtgärdas mycket enkelt genom att sätta upp ett vackert staket, eller genom att komplettera med bebyggelse eller vegetation för att skapa mer slutna kvarter.

IDENTIFIERADE NYCKELOMRÅDEN FÖR UTVECKLING

Gestaltningens program berör ett antal nyckelområden inom utredningsområdet vars gestaltning behöver behandlas mer grundligt. Naturligtvis är gestaltning av övriga områden också viktig, men kan åtgärdas enligt de generella riktlinjerna. Detta bör även avspeglas i bygglovshandlingen för att skapa ett instrument att genomföra gestaltningens programmens riktlinjer.

Områdena är valda utifrån dess betydelse i stadsrummet. Nyckelområdets betydelse kan grundas i områdets historiska struktur eller betydelse för nuvarande och framtida kommunikationer och även i nuvarande och framtida förutsättningar för affärsverksamheter. Ett nyckelområde kan även ha stor betydelse för rekreation.

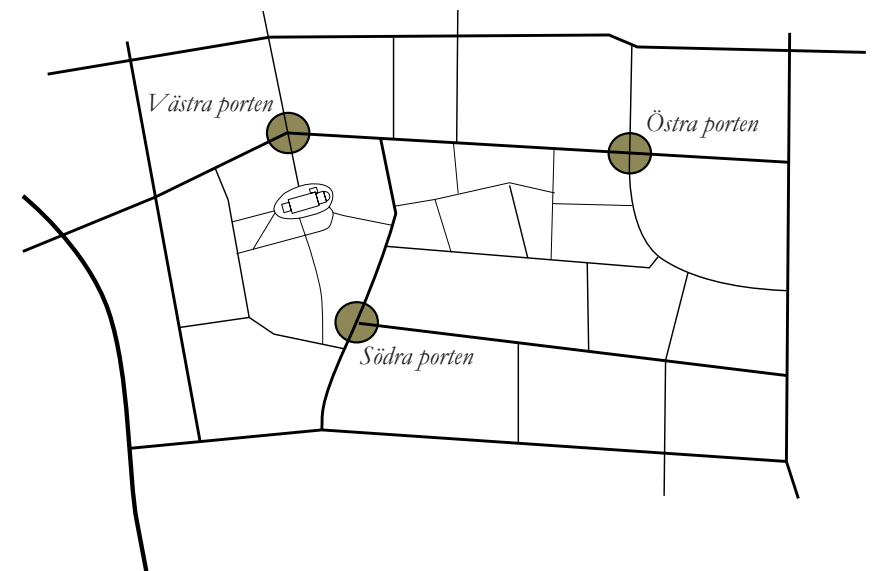
Stadsportarna

Gestaltningens program föreslår att entréerna till innerstaden betonas genom att skapa tre stadsportar in till stadskärnan. Falköpings vapen illustrerar tre torn som har tolkats som historiska stadsportar. Förslaget är tänkt att förtydliga gränsen för Falköpings innerstad och på detta sätt förstärka stadens band till dess medeltida historia. Portarna kan förslagsvis också utgöra gränsen för där programmets gestaltningens principer är extra viktiga. Innanför stadsportarna skall gatuummen vara noga bearbetade. Förslagsvis kan portarna skapas med tre olika karaktärer

som särskiljer dem från varandra. Samtidigt bör portarna ha något av ett gemensamt drag för att skapa enhetlighet för innerstadens gräns. Utformningen kan förslagsvis avgöras i en tävling där olika konstnärer får mäta sin kreativitet, vilket kan ge bra publicitet.

De historiska tullportarna

Från medeltiden fram till det tidiga 1800-talet kom resande till Falköping genom två tullportar, Västertullport och Östertullport. Portarnas betydelse förstärktes förmodligen med riksdagens beslut 1622 om stadstull i Falköping vilket krävde byggandet av inhägnader

Orienteringskarta som visar de tre portarna, samt hur de är placerade i förhållande till varandra.

och tullhus. Tullportarna var placerade i de västra och östra ändarna av Storgatan. När tullportarna spelat ut sin rätt efter riksdagens beslut om näringsfrihet revs de. Västerport finns avbildad i det kopparstick Erik Dahlberg utförde vid sekelskiftet 1700, se nedan, illustrationen ska dock inte ses som en verklig avbild över Falköping. Illustrationerna över städer och herresäten från denna tid var ofta utförda med överdrivna proportioner i både storlek storslagenhet.

Förslag på nya portar

Västra porten

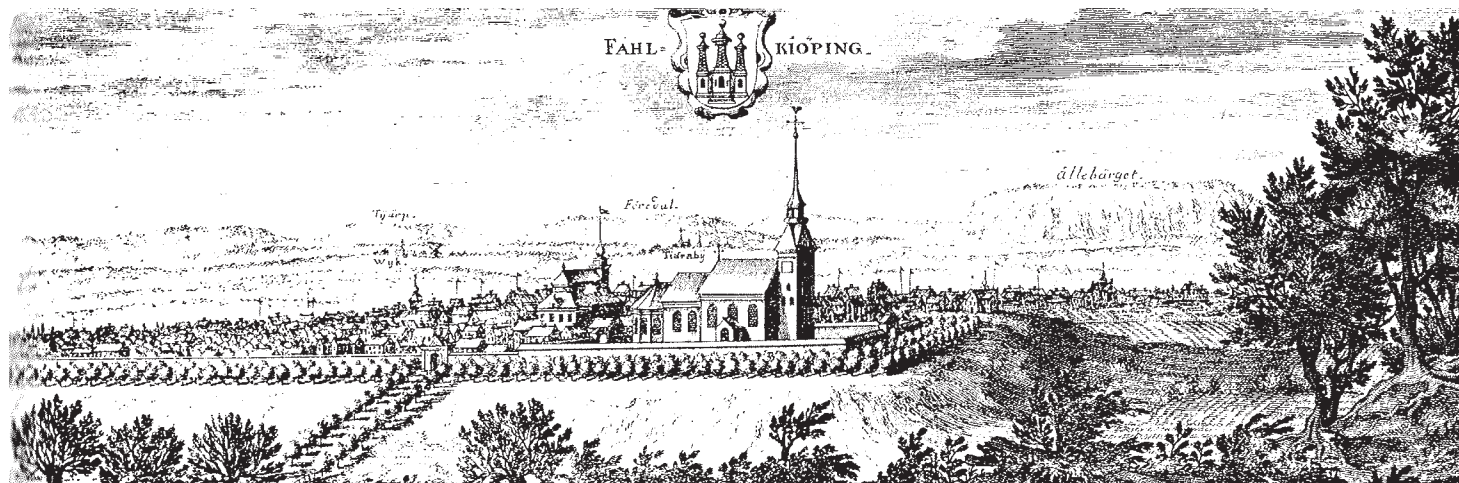
Västra porten eller den *historiska porten* kan förslagsvis uppföras där S:t Olofsgatan möter Storgatan. Det är ungefärlig plats för den gamla Västertullporten.

Södra porten

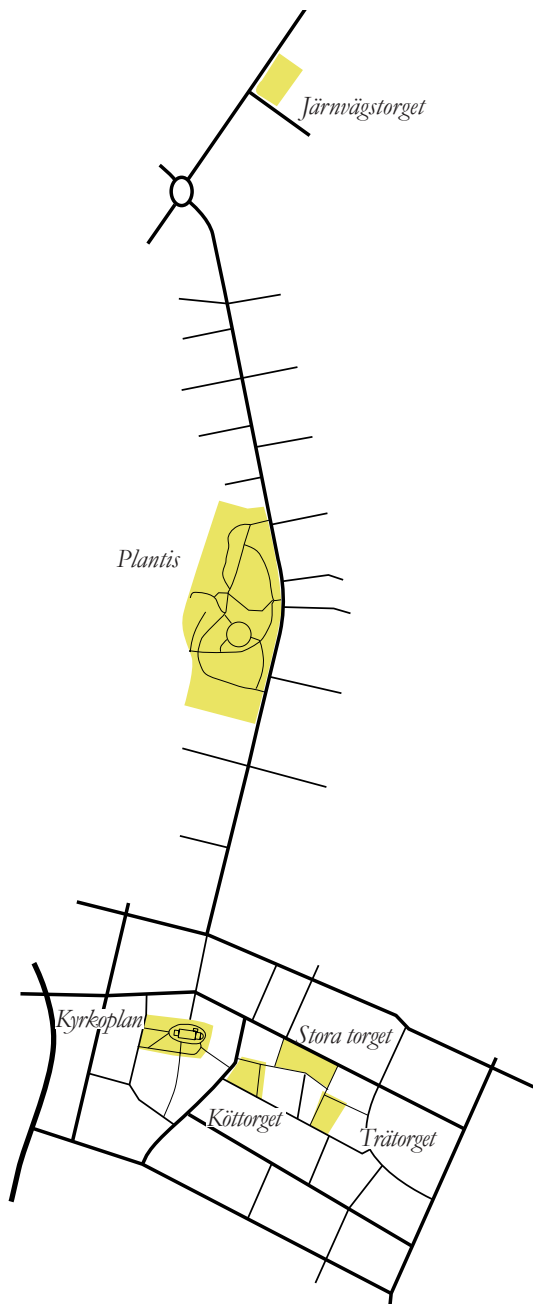
Den södra porten kan förslagsvis symbolisera den *moderna porten* till Falköping. Porten kan uppföras där Landbogatan möter Repslagaregatan, där nya bebyggelsestrukturer kan formas – Falköping i tiden. Det kan vara en fördel att utformning av porten görs i samband med de förtätningsprojekt som gestaltningsprogrammet föreslår.

Östra porten

En tredje port kan förslagsvis uppföras där Storgatan möter Östertullsgatan. Porten, som då blir Östra porten, kommer tillsammans med Stora Allén att markera ingången till stadskärnan. Detta är också den ungefärliga platsen för Östertullport som tidigare funnits som infart till staden.

En gammal avbild av Falköping upprättad av Erik Dahlberg kring sekelskiftet 1700.

Orienteringsplan som visar platserna i förhållande till varandra och hur de kan bindas samman.

Platserna

De tre torgen i Falköpings stadskärna; Stora torget, Trätorget och Köttorget kan utvecklas så att de får mer olika karaktärer. Det är samtidigt önskvärt att torgen kan bilda en inbördes struktur så att de hänger mer samman. Detta kommer att göra att orienterbarheten för utomstående ökar samtidigt som åtgärder kan skapa ett vackert och variationsrikt promenadstråk.

Stora torget

Karaktärsbeskrivning

Stora torget är Falköpings gamla centrums mest betydande plats. Här bedrivs torghandel flera gånger i veckan och stadens främsta handelsstråk finns på och i anknötning till torget.

Torget är inramat med bebyggelse med blandad karaktär. Nordöstra sidan av torget domineras av en äldre stenbyggnad som med sitt symmetriskt placerade frontespis ger en monumental framtoning. Byggnaden flankeras av en hög byggnad uppförd kring sekelskiftet med putsad fasad och en lägre tvåvåningsbyggnad i trä. Torgets motsatta sida är bebyggd med äldre träbebyggelse i varierande skala. Huvuddelen av denna samlade träbebyggelse är uppförd i 2 ½ våning och ger ett stadsmässigt intryck. Byggnaden i östra hörnet är dock lägre och knyter på så sätt an till den lägre bebyggelsen på Trätor-

get. Bebyggelsen vid denna sida av torget är förhållandevis välbevarad.

Torget äldre bebyggelsekaraktär bryts i sydöst och nordväst av två yngre byggnader som under 1970-80-talen uppfördes på torget och ersatte därmed äldre byggnader, bland annat det gamla rådhuset. Den yngre bebyggelsen är betydligt mer storskalig och sträcker sig över hela eller stora delar av intilliggande kvarter. Båda byggnaderna har det gemensamt att de är grova i uttrycket och ger torget ett tyngre uttryck. De yngre av de båda byggnaderna, "Handelsbankshuset" har förvisso en ljus slammad fasad men har i övrigt mörka och kraftfulla arkitektoniska detaljer.

Fontänen ”Malta-Johanna” som finns placerad på torgets mitt är för platsen ett mycket karaktärsbärande monument. Fontänen som är utformad som en skulptur av en kvinna har en tydlig inverkan på torget och står i ständigt blickfång. Fontänen utgör även landmärke från ett flertal siktlinjer och stråk som leder in mot torget.

Gestaltning

Stora Torget skall ges en karaktär av öppen sammanhållen yta som sträcker sig från fasad till fasad och skapar den öppna piazzan med inslag av samhällsservice, butiker och uteserveringar. Fontänen Malta-Johanna utgör den självklara mittpunkten. Avsikten med gestaltningen är att skapa större förutsättningar till aktivitet och lust till spontana handlingar genom att förbättra förutsättningarna för stadens invånare att ta stadsrummet i anspråk.

Trafik och tillgänglighet

För att detta skall bli möjligt att genomföra är det väsentligt att helt ta bort biltrafiken från torget, dock med undantag av vissa transporter exempelvis i samband med marknadsdagarna. Eventuellt kan biltrafik få tillgång till torget genom särskilda rörliga markhinder. Det finns även möjlighet att inrätta ett område med så kallad ”Shared Space” på torgets östra del för att lösa trafikfrågan.

Tillgänglighet är en viktig fråga. Idag har man löst tillgängligheten till publika lokaler genom till synes tillfälliga ramper utförda i gallerdurk och andra material. Många av dessa anordningar är utformade utan estetisk omtanke vilket förvanskar karaktären på torget. Enkelt avhjälpta hinder skall tillgängliggöras till 2010. Det är viktigt att en tillgänglighetsprojektering genomförs snarast för att lösa de praktiska och de estetiska problemen.

Möblering, beläggning och grönska

Uteserveringarna skall anordnas i ett enhetligt utförande och utan uppbyggnader. I den långsiktiga planeringen skall man även underlätta för etablering av restaurang- och caféverksamheter längs torgets soliga långsida. Möbleringen skall hållas enhetlig och av hög kvalitet, gärna i stram och stadsmässig karaktär.

De befintliga åtta lindar som idag står längs torgets kortsidor bevaras. Raden av rönnar på Storgatan bör tas bort eftersom de skymmer siktlinjen som löper från S:t Olofsgatan bort mot Stora Allén. Malta-Johannas rabatter förses med praktfulla, väldoftande planteringar av exempelvis rosor och perenner, som i samverkan med ljudet från porlande vatten förhöjer sinnesintrycken. Man bör se över Malta-Johannas arrangemang, i syfte att

Denna bild visar vikten av enhetligt färgade markiser

Trå vackra bus som kan förhöjas ansevärt. Kylaggregat i fönster måste demonteras, samt skyltning och enhelliga markiser styras upp. Högst upp på det vänstra busets tympanon ses handelsguden Mercurius ansikte.

Den soliga sidan av torget skall reserveras för gemytliga uteserveringar.

Fondmotivsbyggnaden kan förhöjas. De svarta gathlyktorna bör bytas ut i sin helhet.

Korsningen mellan Storgatan och Dotorpsgatan behöver stramas upp i sin utformning. "Burspråket" och takterrassen måste ombändertas.

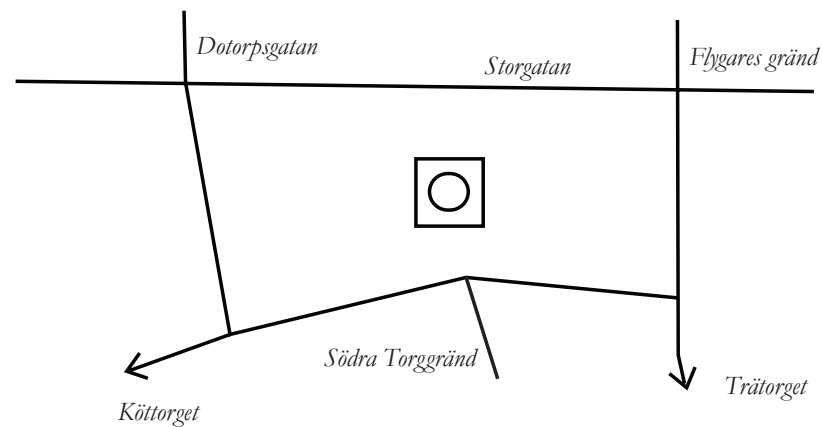
Den enhelliga piazzan skapas för att förstärka handelstorget.

Malta-Johannas platsbyggda möblering behöver ombändertas och tillgängliggöras

Färgsättningen bör förändras. Byggnaden till vänster kommer byta torget rejält om den byggs om – kanske med enkelt sadeltak som sin granne

försköna, i en helhetsprojektering för torget. Uteserveringarna kan med fördel utformas med harmonierande planteringskärl för att komplettera grönskan och blomningen. Markbeläggningen på torget skall vara enhetlig och utföras på ett sammanhållet sätt.

Bebyggelse

Vid upprustning och renovering av torgets äldre bebyggelse bör byggnadernas tillkomsttid vara gällande. Där originaldörrar och originalfönster finns bevarade bör dessa tillvaratas och renoveras. Då byte av dörrar eller fönster blir aktuellt ska nya tillverkas enligt ursprungliga principerna för utformning och material. Takmaterialen på byggnaderna längs torgets långsidor bör bestå av lertegel eller bandfalsad plåt. De betongpannor som idag

täcker flera av taken skall när möjlighet uppstår, bytas ut. Takkuporna i taklandskapet är ett viktigt arkitektoniskt inslag på Stora torget. Vid upprustning av takkuporna bör de få en mer bearbetad utformning så att de i större utsträckning harmonierar med den ursprungliga byggnaden.

För att skapa en mer harmonisk bebyggelsekaraktär bör de modernistiska byggnadskropparna på torgets kortsidor genomgå en genomgripande exteriör förändring eftersom byggnaderna är starkt karaktärgivande i alla väderstreck. Byggnaderna utgör torgavgränsningar till såväl Kötorget som Trätorget samt till de viktigaste stråken. Man kan med relativt enkla medel uppnå effektiva resultat. Man kan exempelvis lätta upp intrycket

genom att förändra baldakinerna respektive det plåtklädda takfotsbandet, som idag löper som markanta, tunga och utstickande omslag i orangebeige respektive brunsvart bandtäckning. Byggnaderna har idag många löpmeter butiksfasader utan entréer, vilket bidrar till att centrera aktivitet till ett fåtal platser. Vid en exteriör upprustning av byggnaderna bör man även försöka få till stånd fler butiksentréer ut mot torgen. I omdaning kan man möjliggöra för mer aktivitet på torget. Kanske en inglasning istället för baldakin och ta till sig några meter av torgytan och därmed skapa möjligheter för permanenta ”torgstånd” som vänder sig ut mot torget, med bl a blommor, glass, korv, tidningar och utställningar. Fastighetsägaren bereds på så sätt möjlighet att få exploatera ytterligare och omdaning av fastigheten ges ekonomiska förutsättningar.

Färgsättningen på torgets fasader skall vara varierande, men ska samtidigt bidra till det harmoniska uttrycket. En ljus färgsättning skall vara tongivande. Ett separat färgsättningsprogram skall utarbetas för innerstaden och nyckelområdena, där Stora torget skall prioriteras.

Handel och aktivitet

Aktivitet på Stora torget måste främjas. Varje butiksentré vid ett torg eller en affärgata är positiv för folklivet. Gator med långa affärsfasader med sammanhängande och stora

Långa butiksfasader är dämpande för handelsaktiviteten. Optimal butiksfasad skall vara 6 – max 8 meter.

lokaler fungerar dämpande för folkflödet i gaturummet. Den optimala längden på en butiksfasad är ca 6-8 meter. Som exempel kan man nämna de långa butiksfasaderna på de storskaliga 70- och 80-talsbyggnaderna i anslutning till Stora torget som bör utredas för omdaning och nyöppning för nya aktiviteter. I samband med eventuella omdaningsprojekt på Stora torget bör möjligheterna att skapa en plats för uppträdande och evenemang undersökas. Eventuellt kan denna lokaliseras ovanpå en glasutbyggnad på en kortsida. I utformningen av den nya gallerian på Dotorpsgatan (f.d. Konsumbutiken) bör man se över om man kan skapa entré till gallerian även från Stora torget. Förslagsvis under reliefen av handelsguden Mercurius ansikte som sitter högst upp på den vita paradbyggnadens tympanon.

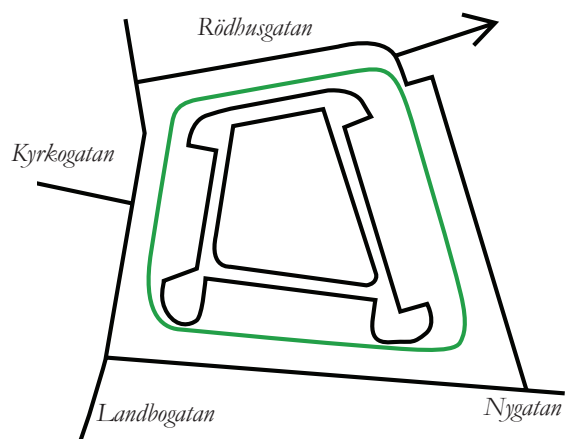
Enhetlighet förstärker intrycken

Stora torget ska sjuda av aktivitet. Det är viktigt att tydliggöra de möjligheter som finns för aktivitet i stadens hjärta. För att åstadkomma detta är det viktigt att torgets gaturum genomgår en grundlig reduktion av skyltar, reklam och kablage. Ett enhetligt formspråk för markbeläggning, uteserveringar, skyltning och belysning förstärker intrycket av vad som faktiskt sker på torget. Stora torgets dignitet i stadsrummet förtydligas och förstärks.

Köttorget

Karaktersbeskrivning

Köttorget är ett förhållandevis ungt torg. Platsen var så sent som 1950-talet bebyggd. Idag präglas torget av den trädbevuxna grönyta som finns i torgets mitt. Grönytan är till stor del omgiven av parkeringsplatser. En del av de omgärdande byggnaderna vänder sina baksidor mot torget vilket bidrar till att skapa en plats med låg trivsel och ingen torgkänsla. Systembolagets långa tegelfasad är ett exempel på detta. Det är framför allt de få äldre husen, uppförda med trä- eller putsade fasader, som vänder sig ut mot själva torget.

Skiss där den gröna linjen visar hur Köttorgets gröna yta kan utvidgas. Här finns också plats för en lekplats med lekskulpturer. Det är viktigt att ta Kyrkogatan's siketlinje i beaktan när parken gestaltas.

Lekparker kan vara både roliga och vackra.

Ett modernt urtidsdjur kanske kan passa på Köttorget?

Systembolagets slutna fasad mot Köttorget bör omdanas i harmoni med det nya parkförslaget. En kan en mer grön vägg skapas kanske med någon liten servering eller kiosk för att förse lekplatsgästerna.

Torget äldre bebyggelse är på ett annat sätt vända ut mot torget, här finns också affärslokaler med entréer ut mot torget.

Gestaltning

Dagens lilla park får ett större spelrum och omarbetas till ett grönskande och doftande rum för vila och lek. Kyrkogatans axel förlängs med en trädrad som skapar en positiv form. Förutsättningarna för upprustningen av platsen blir lyckad är att biltrafiken främst planeras utmed Landbogatan samt att parkeringsplatsernas antal minimeras. I projekteringen ska man dock ta hänsyn till att lokaliseringen av handikapparkeringar följer givna normer.

Den brunn som tidigare funnits på Köttorget förslås att återskapas i någon form. Ett sätt är att anlägga ett vattenspel vid brunnens ursprungliga plats. I parken kan man anlägga en mindre lekplats som är anpassad för stadsmiljö, kanske en konstnärligt utformad lekplats med lekskulpturer. Detta kan skapa mervärden för shoppande barnfamiljer som behöver en liten lekpaus.

Utöver 70-talsbyggnaden med orangebeige bandfalsad baldakin och brunt tegelverk som förslås rustas upp återfinns ännu ett väsentligt exteriört omarbetsprojekt vid Köttorget. Kv Kemistens byggnad som ligger längs Nygatan, utgör en stor del av torgkarakteren mot Köttorget såväl som Trätorget. Denna byggnad är i behov en förändring. Arkitektonisk monotoni, fasadernas kulörer

och proportioner bildar en förvanskning av stadsrummet. En exteriör ombearbetning av denna fastighet skulle förbättra harmonin i tre identifierade nyckelområden och ha stor betydelse för ett antal siktlinjer och fondmotiv i stadsrummet. I Kv Kemisten bör man även planera för ett gångstråk genom kvarteret som skulle ge en direkt förbindelse mellan Trätorget med Köttorget.

Kyrkogatans siktlinje med stigporten och kyrkan i fonden utgör ett viktigt element i staden.

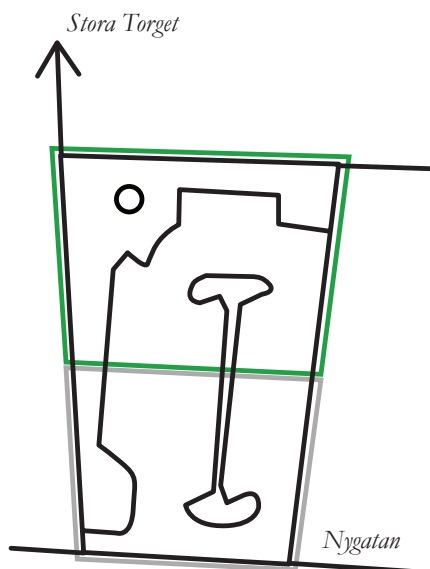
Trätorget

Karaktärsbeskrivning

Trätorget är idag en parkeringsyta med ett fåtal butiker öppna i byggnadernas bottenvåningar. Torget kantas av byggnader av skiftande karaktär, låga trähusbyggnader blandas med ett enstaka äldre handelshus i sten. Östra delen av torget täcks helt av ett storskaligt äldreboende uppfört i tegel och putsfasad. Torgets norra sida täcks av Handelsbankshusets skyltfasad. Torget har försetts med flera trädplanteringar vilket är positivt. I nordvästra hörnet står en rustik fontän i natursten som är flyttad hit från Ambjörnsgården. I övrigt fungerar Trätorget som passage in mot Stora torget och som en slags övergång från den sammanhängande stadsbebyggelsen vid Stora torget och Storgatan till den lägre trähusbebyggelsen i Gamla stan.

Gestaltning

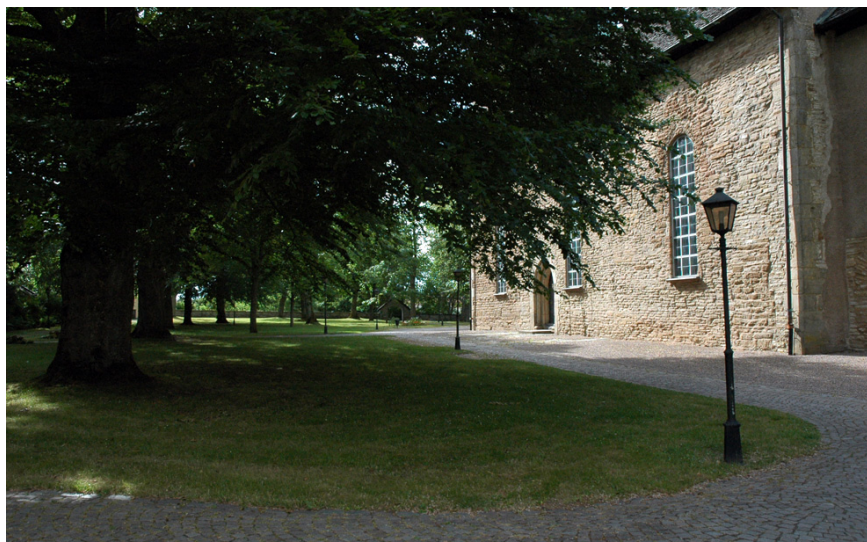
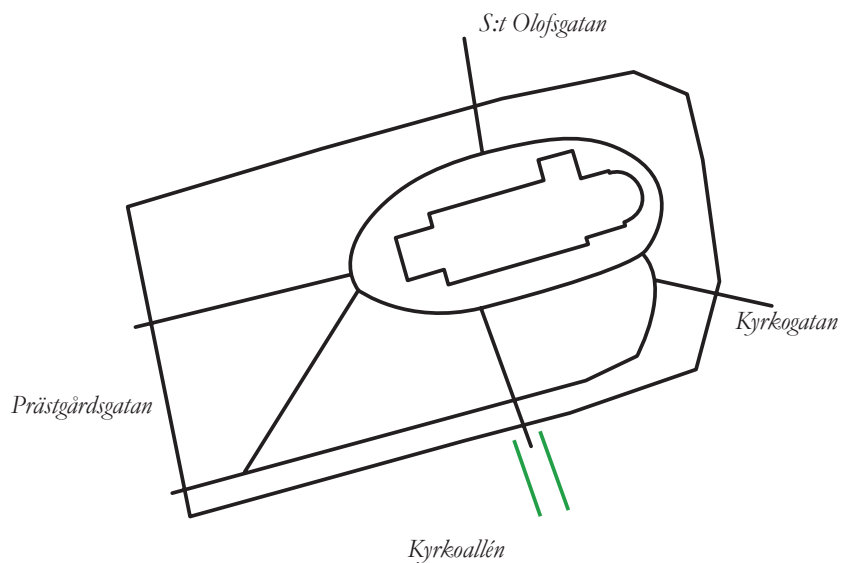
På Trätorget finns idag en stor parkering och en befintlig fontän. Förslagsvis får torget behålla en del av parkeringen ned mot Hwassgatan. Den resterande ytan på Trätorget får karaktären av en liten finpark. Här kan finnas, förutom den porlande fontänen, rabatter med perenner och rosor, formklippta träd och buskar, en liten par terre och bänkar där man kan sitta och kontempera.

Enkel skiss där den gröna och den grå linjen visar möjlig framtida indelning av grönyta respektive parkering.

Trätorgets lilla fontän som bör ha ett ordnat utseende även på vintern. Fontänens sockel behöver ett nytt utförande. Markbeläggningen ses över i samband med utvecklingen av torget.

Kyrkoplan med sin uppvuxna svalkande grönska bör bevaras med samma pampiga uttryck som idag. Dock kan en del mindre förbättringar utföras, vad gäller rabattplanteringar mm.

Kyrkoplan

Kyrkoplanens lummiga lövsal med stora uppvuxna träd ger dignitet åt hela platsen och är väsentlig att bevara. En trädvårdsplan kanske finns framtagen, annars bör den tas fram.

Här finns ett fåtal gravar bevarade som bör omhändertas. Runt stora delar av platsen går en kalkstensmur som på ena halvan av södra långsidan har ersatts av ett enkelt stängsel. För helhetsintrycket bör muren gå runt hela Kyrkoplan. Den plantering som går längs staketet avgränsas i framkanten av runda naturstenar. Planteringen har ett helt annat formspråk än platsen i övrigt och passar inte in. Det gör inte heller de två små hängträd som placerats för att förstärka kyrkans huvudentré. De är alldeles för små och det faktum att de inte kan placeras symmetriskt gör att de förlorar mening. Istället kan man föreslå en rejäl satsning på lökväxter. Eventuellt kan även almar som behövs ersättas i framtiden ersättas med blommande träd av större storlek t ex hästkastanj, även gulblommig.

Närmast kyrkan ligger kalkstensplattor som visar var tidigare utbyggnader fanns. Genom att låta dessa framträda ytterligare, skapas en spännande markbeläggning som även har en funktion som historiskt minnesmärke. Kyrkobyggnaden, som nog är stadens vikti-

gaste byggnad och skänker såväl historiska rötter som dignitet, utgör ett landmärke såväl som ett fondmotiv. Genom att belysas på rätt sätt under dygnets mörka timmar kan kyrkans kvaliteter förstärkas ytterligare. Samverkansprojekt mellan kyrka och kommun bör organiseras i projektavseende såväl utemiljö som belysning men även aktiviteter skulle förstärka innerstadens attraktivitet.

Exempel på vackert blomsterarrangemang som passar utmärkt ihop med platsen i övrigt stilrena karaktär.

Järnvägstorget och området kring stationen

Karaktärsbeskrivning

Miljön vid och omkring järnvägsstationen har en bebyggelse av blandad karaktär. Stationsbyggnaden i sig ger ett mycket enhetligt och modernistiskt intryck och är förmodligen Sveriges enda funktionalistiskt utformade stationsbyggnad. De omedelbara omgivningarna präglas av den gamla järnvägsparken. Det som finns kvar från parkens forna prakt är ett antal äldre träd i parkens sydvästra hörn, i övrigt domineras parken av baksidan av en låg livsmedelsaffär. Söder om järnvägsstationen ligger Rantens hotell, det gamla anrika järnvägshotellet vars huvudfasad är riktad mot spårområdet, är delvis ombyggd och har mist lite av sin forna glans. I övrigt domineras bebyggelsen kring Järnvägsgatan av flerfamiljshus från 1960-talet vars sammanbyggda huskroppar skapar ett storskaligt boendekomplex.

Gestaltning

Som besökare vet man inte riktigt vart man ska ta vägen när man kliver ut från järnvägsstationen - var ligger staden? En nödvändig åtgärd är att skapa orienterbarhet och en tydlighet i hur man tar sig vidare - en inte helt självklar uppgift.

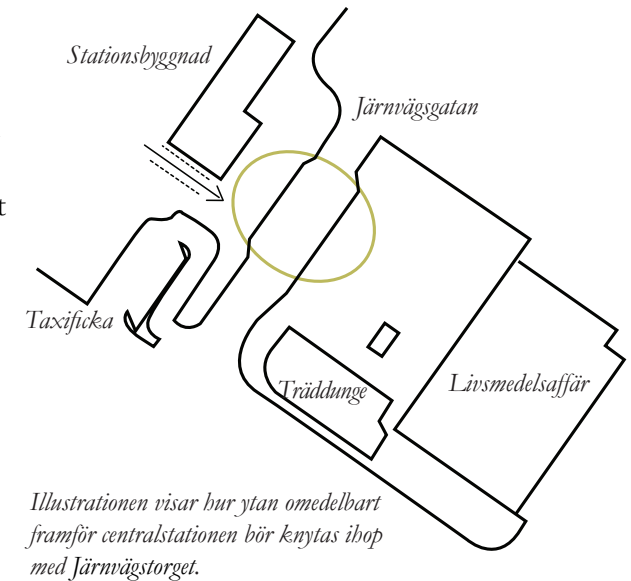
Järnvägstorget är det första man möts av när man kliver ut från stationen. Det var en gång

en del av en mycket pampig park med fantasifulla blomsterkreationer och serveringar, men har idag reducerats till en i det närmaste helt hårdgjord yta i ett utsatt läge. Platsen bör återfå så mycket av sin forna glans som möjligt. Planerna på att anlägga en rondell direkt utanför den byggnadsminnesmärkta stationsbyggnaden skulle ta stora delar av Järnvägstorgets yta i anspråk samt förvanska ett gott och vackert intryck av Falköping. Torgets fond utgörs av en livsmedelsaffärs baksida, ett oproportionerligt lång, låg och monoton plåt- och tegelfasad. Denna fasad måste förändras. Man kan eventuellt skapa en grönskande vägg och en grön takträdgård. Det finns också möjligheter att förändra platsens proportioner genom att bygga till för möjligheter att starta aktiviteter, handel och information som vänder sig mot stationen. Den befintliga vattenspegeln rustas upp och man kan se över möjligheten att arrangera en konstisbana med lysande is och skridskoåkning.

Längs torgets södra sida står ett tiotal stora träd vilka utgör en värdefull avskärmning mot S:t Sigfridsgatan. Vegetationen runt torget kan ytterligare förstärkas med volymösa buskage för att skapa en bättre ljudnivå och inramning av platsen. Torgytan bör också knytas ihop med platsen framför stationsbyggnaden. Genom att markera en del av gatan med exempelvis gatsten, binder man

ihop platserna och leder över människorna för att lättare skapa en insikt i hur man tar sig vidare mot staden. Tydliga hänvisningskyltar är nödvändiga.

Järnvägsstationen är av central betydelse för Falköping idag och kommer att spela en ännu viktigare roll i framtiden när antalet kollektivtrafikpendlare ökar. Därför är det viktigt att tillgodose det ökande behovet av cykelparkeringar.

Illustrationen visar hur ytan omedelbart framför centralstationen bör knytas ihop med Järnvägstorget.

Det gamla hotellet som ligger sida vid sida med det moderna funktionalistiska stationshuset.

Det första man ser när man lämnar stationsbyggnaden är detta. Järnvägstorget på andra sidan gatan har förlorat mycket av sin glans. Livsmedelsbutikens baksida utgör platsens fondvägg, vilket bidrar till att skapa otrivsel. Platsen bör knytas ihop med platsen precis framför stationen.

Sveriges enda funktionalistiska stationsbyggnad finns i Falköping uppförd 1935.

Denna yta utgör en länk mellan funktionalismen och den traditionella stilen och fungerar idag som taxificka.

Denna yta bör omdanas och bindas ihop med Järnvägstorget för att leda nyanlända över Järnvägsgatan och vidare in mot stan.

Vacker pelarsal av tallar som växer i Plantis. Det är viktigt att värna om de äldre träden som är i gott skick.

Stora hotellet som idag är övergivet rymmer möjligheter för ytterligare aktiviteter.

Planteringsförbundets park, "Plantis"

Planteringsförbundets park — Falköpings Stadspark — "Plantis" är en av Falköpings större parker. Här återfinns idag både planteringar, fornminnen (Falköpings innerstads megalit), samt möjlighet att utöva olika aktiviteter. Parken är dock mycket nedgången och är i stort behov av en upprustning. Dessutom måste dess karaktär förstärkas för att den skall kunna locka folk i alla åldrar. Ombyggnad eller upprustning av Plantis skall föregås av en parkhistorisk utredning.

Byggnader och aktiviteter

Kafébyggnaden som ligger mitt i parken har byggts till på ett otillfredsställande sätt samt även saknat gott underhåll vilket har medfört att byggnaden har ett ovårdat uttryck. Byggnaden vänder sin entré från istället för mot S:t Olofsgatan vilket hade verkat välkomnande. Gestaltungsprogrammet förordar ett kraftfullt omhändertagande av kafépaviljongen. Verksamheten kunde inriktas mer på restaurangverksamhet. Slow food-konceptet i stil med som t ex Forshems gästgiveri på Kinnekulle som har fått stor uppmärksamhet kanske kan vara ett förslag? Det finns även goda möjligheter för restaurangägaren att utöka sitt engagemang i parkens aktiviteter.

Bakom Falbygdens museum finns den s.k Kavlästugan, en byggnad med potential.

Byggnaden bör kunna utvecklas till ett permanent och enklare kafé. Aktiviteter i parken i samverkan med museet förordas. Här kanske det kan finnas möjligheter att informera om exempelvis byggnadsvård och färgval över ett glas kall hallonsaft?

Mitt emot Plantis ligger det övergivna gamla Stora hotellet. Byggnadens strategiska läge mellan innerstaden och Ranten bör utnyttjas. Gestaltungsprogrammet föreslår en utveckling och renovering av byggnaden som tillhör Falköpings kulturarv. En lämplig verksamhet i gamla Stora hotellet skulle stimulera utvecklingen av staden. Platsen och verksamheten skulle också kunna kopplas samman med Plantis vilket skulle skapa stora mervärden.

Amfiteatern som finns i parken behöver också rustas upp. Förr låg det en svandamm på teaterns plats. Möjligheten att anlägga en ny vattenyta som avskiljer den publika ytan från artisternas scen kan undersökas. En sådan lösning skulle skapa en vacker och spännande plats. Vid upprustningen kan också materialvalet ses över. Det klotter som idag förfular byggnaden skulle kunna tas om hand på ett annat sätt. Kanske en helt blank, antiklotterbehandlad yta så att man på ett enkelt sätt kan avlägsna klotret. Ett annat beprövat grepp är att visa på en yta någonstans där man får utöva graffiti. Amfiteatern

bör ljussättas och dess vackert välvda tak borde framhävas. Teatern behöver också en tydligare inramning av vegetation för att föreställningarna inte skall störas av buller från gatan utanför parken.

Även de andra aktiviteterna som finns i parken bör byggas om och utvecklas mot parkens identitet och Falköpings kärnvärden, stenålderslekplatsen med Hedenhösinriktning, minigolfbanan över ett platåbergslandskap med Mössebergsminiatyrer och en bouleklubb som även engagerar sig i större tävlingar.

Träd och grönska

Parkens trädutbud behöver ses över. Det finns t ex stora bestånd av björk som har sett sina bästa dagar. Dessa kan ersättas med mer spännande arter. Eventuellt kan någon form av skyltsystem vara ett sätt att presentera träden så att även det pedagogiska med ett stort urval främjas. Prydnadsplanteringarna behöver få en uppfräschning, genom att nya perennplanteringar, blommande buskar och klätterväxter får ersätta gamla och förvuxna vintergröna buskar.

Parkens gräns mot S:t Olofsgatan bör omformas. Det behövs en tydlig gräns som för den skall varken skärmar av parken utifrån och in eller inifrån och ut. Parken behöver även en mer tydlig och elegant entré. Idag är entrén inte alls lockande och består främst av kalkstensuppmurade rabatter med vintergröna buskar.

Detalj från Kavlässtugan i Plantis.

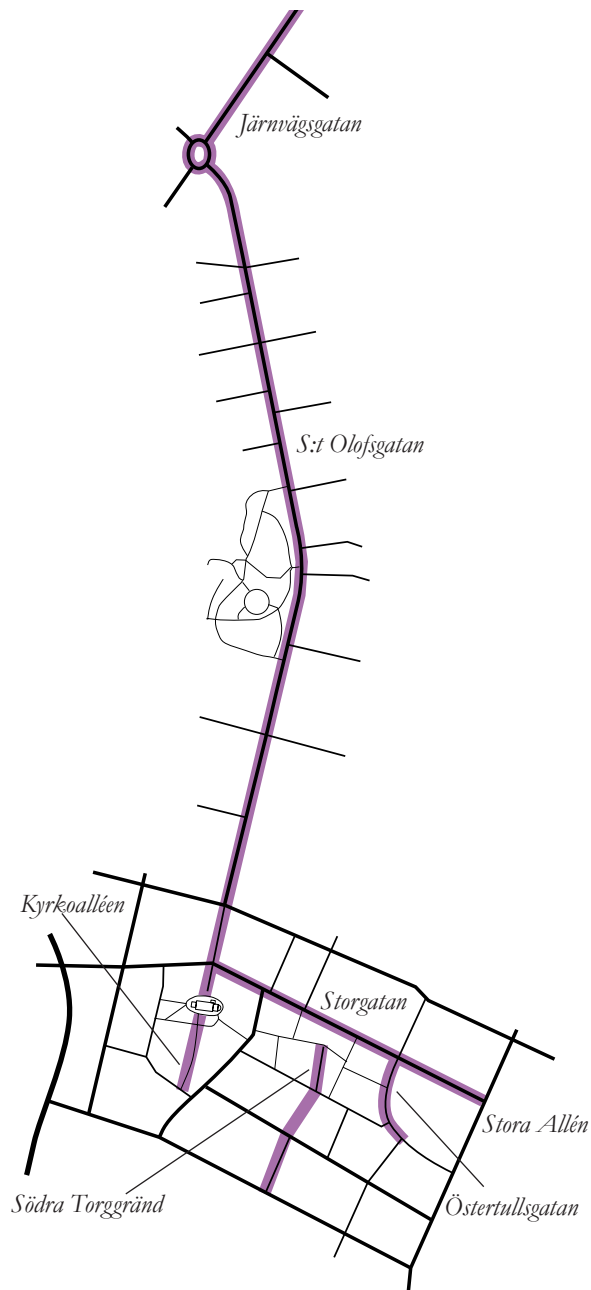
Parkens amfiteater behöver rustas upp ordentligt.

De häckinramade bersåerna är från parkens anläggande. Dessa strukturer utgör en väsentlig kvalitet i Plantis.

Entrén till Plantis kan framhävas betydligt mer än idag. Om planerna på att utveckla Stora hotellet förverkligas, kan det vara viktigt att skapa en tydligare koppling mellan hotellet och Plantis.

Orienteringsplan som visar de utvalda gatorna i förhållande till varandra.

Gaturummen

Innerstadens gator är inte bara transportvägar, de är också länkarna som sammanfogar staden. De skall vara funktionella, det vill säga framkomliga och lätta att orientera sig efter. De skall även vara trivsamma på så sätt att de skall ha en människovänlig skala och en behaglig atmosfär. Detta åstadkoms bland annat med hjälp av markbeläggning, växtlighet, belysning och möblering.

Det urval av gator som tas upp i detta kapitel har gjorts utifrån de gator som har störst behov av utveckling i ett försök att skapa en förståelse för stadens uppbyggnad och med en tanke på stadens historia. Viktigast är kanske att förmedla en positiv upplevelse av staden åt både bofasta och besökare.

För de andra gatorna gäller de övergripande riktlinjer som behandlats tidigare i programmet.

Storgatan

Storgatan är en relativt lång gata vars delsträckor är väldigt olika. Därför är det extra viktigt att gatan får ett enat uttryck vad gäller markbeläggning, skyltning, möblering, belysning mm, (se kapitel om generella gestaltungsprinciper). På så vis får gatan en identitet som känns igen oavsett om man befinner sig på dess gågateavsnitt eller på en annan del av gatan. Storgatan är dessutom en av Falköpings viktigaste shoppinggator samt ett väl frekventerat stråk, varför den bör prioriteras vid utformning och upprustning inte bara av mark och möblering utan även av fasaderna.

Storgatan är en lång gata med många variationer.

S:t Olofsgatan **Karaktärisering**

S:t Olofsgatan, eller Ströget som gatan kallas, planerades i samband med att Rantens järnvägsstation anlagts 1858. S:t Olofsgatan är en s.k esplanadgata, rikligt försedd med trädplanteringar. Markerna kring S:t Olofsgatan var fram till sekelskiftet nästan obebyggd. När aktiviteten kring järnvägen utökades flyttade många yrkesgrupper in till Falköping och började uppföra byggnader längs Ströget. Här bosatte sig många med anknytning till järnvägen såsom lokförare, eldare, bromsare och smörjare. En ståtlig paradgata skulle leda besökare och resenärer vidare till Falköpings centrum.

Bebyggelsen på S:t Olofsgatan är av varierande ålder, dock är det de äldre friligganden stadsvillorna och flerfamiljshusen som dominerar intrycket. Byggnaderna ligger en bit in från gatan och har ofta uppförts med ståtlig huvudentré ut mot själva esplanaden. Byggnadernas indragna läge har givit förutsättningar för arrangerade förträdgårdar och markerade trappsektioner, vilket stärker byggnadernas monumentala uttryck i samspel med den breda trädinramade esplanaden. Byggnadsstilarna och materialvalen är skiftande, nationalromantik, jugend, 20-talsklassicism och funktionalism är bara några stilepoker som finns representerade här. Längre söder

ut på gatan i höjd med Odengatan är mer storskaliga byggnader uppförda, flerfamiljshus från efterkrigstiden, institutionsbyggnader såsom vårdcentral och äldreboende tar stora delar av kvarter i anspråk.

Det finns flera byggnader som har/har haft offentliga funktioner, Stora hotellet, Falbygdens museum, för att nämna några. Angränsande parken ”Plantis” bidrar också till Strögets mer offentliga karaktär. I höjd med Trädgårdsgatan blir bebyggelsen mer sammanbyggd. Handelshus med putsade fasader och utsmyckande fasadelement kantar vägen och ger denna del av S:t Olofsgatan en hög dignitet i stadsrummet. Det skapas en mer stadsmässig inramning som knyter an till Falköpings centrala delar.

Gestaltning

Gestaltningen av stadens fingata är av stor betydelse för det intryck man får av Falköping. Utformningen och upprustningen av gatan ska leda till att höja dess värde för medborgare och besökare genom att forma en levande esplanad. Genom att skapa utrymme för ordentliga promenad- och cykelstråk och förbereda för en smalare vägbana, kan man få en mer lugnare trafiktakt. Önskemålet är att gaturummet kommer användas flitigare för cykling, flanering, hundpromenad och jogging.

Verksamheter längs gatan förhöjer upplevelsen. ”Plantis” kommande aktiviteter, nytt liv i Stora hotellet, café och barliv, samt specialhandel stärker områdets attraktivitet. Gatans fondmotiv i söder är pampigt och visar upp S:t Olofskyrkans mäktiga tegelverk. Fondmotivet i norr är i det närmaste obefintligt. Idag mynnar stadens paradgata ut i ett odefinierat stadsrum och en stor trafikskylt är blickfånget. Norra delen vid rondellen är i upphov av en omstrukturering och det gäller såväl gatans gränser som rondellens utformning. Platsen skall fånga uppmärksamheten och ge människor möjlighet att orientera sig mot Ströget. Rondellens läge är så viktigt att en arkitekt- eller konstnärsävling borde iscensättas för att ge möjlighet att studera olika lösningar.

Nerfarten under järnvägsbron – Undergången har en stor synlighet i ett viktigt läge och kan förskönas exempelvis kan den natttid belysas med hjälp av effektbelysning.

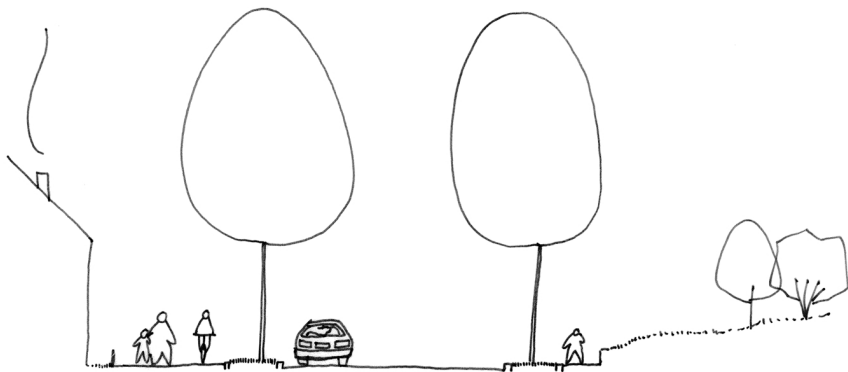

S:t Olofsgatans nuvarande utseende på en etapp där träden fortfarande är relativt fina.

Gaturummet och vegetationen

Falköpings trädkantade paradgata har idag en mycket bred körbana, som bör smalnans till fördel för gång- och cykelbana, samt trädplanteringar och utvalda möbleringszoner.

Träden är utomordentligt väsentliga för gatans atmosfär. Idag är flera av träden borta och de resterande träden är av varierande kvalitet. Vid återplantering, som kommer att vara nödvändig förr eller senare, behöver träden inte vara samma art eftersom det inte är det idag heller. Däremot bör arten eller kombinationen av arter planteras efter ett väl uttänkt mönster. Ett förslag är att plantera en art, som skiljer sig från de övriga, längs med Plantis för att markera platsen. Här kan man plantera ett träd som ger såväl en kraftig blomning, som en vacker höstfärg, till exempel fylldblommigt fågelbär (*Prunus avium 'Plena'*). Övriga arter som planteras kan vara lind, ask, lönn och bergesk. Träden planteras närmare mitten av vägen för att komma ifrån husens fasader och för att förhindra teknisk åverkan, men även för att skapa ett intimare gaturum. Mellan träden kan också finnas utvalda platser för möblering.

Skissförslag till trädplantering längs S:t Olofsgatan, där träden flyttas ut och separerar gång- och cykelbana från körbana.

Idag finns spår av två tvärgator till S:t Olofsgatan. I kv. Apotekaren finns en grind med monogram och rester av ett staket. Från grinden finns en siktlinje mot kv. Fabrikören. Förslagsvis kan denna siktlinje öppnas upp ytterligare så att ett gång- och eventuellt cykelstråk kantat med träd får utgöra en självklar passage mellan Ströget och Fabrikören, där man skall bygga bostäder. Grinden rustas upp och blir en tydlig länk till det förflutna. I kv. Byggmästaren ligger en mindre gräsyta som avgränsas från parkeringsplatsen av en rad med stora träd. Denna bör framhävas då det är värdefullt att visa på gamla mönster i staden (här har det tidigare funnits någon form av avgränsning), men också för att det är viktigt att spara stora uppvuxna träd, som ger en rumskänsla som är svår att få på annat sätt. Rekommenderad gatubeläggning, ljus mm se övergripande riktlinjer.

Vy upp mot S:t Olofsgatan från kyrkan

Platsen kring S:t Olofsgatans början och rondellen måste omformas.

Grindarna från Skaraborgs Enskilda Bank finns bevarade.

Rondellen har ett mycket strategiskt läge, den ska fänga besökarens uppmärksamhet och bidra till bättre orientering upp mot Ströget.

Bebyggelse

S:t Olofsgatan är ett av stadens kulturella finrum och är en ganska intakt miljö. Det har dock utförts en del mindre lyckade kompletteringar och tillägg under årens lopp, som till exempel påhängda inglasade balkonger. Förvanskande tillägg bör identifieras för att sedan åtgärdas i syfte att förhöja miljön. En återgång till den ursprungliga utformningen brukar vara en trygg väg att gå, men det finns naturligtvis andra möjligheter. Huvudsaken är att man noggrant och medvetet utformar, väljer material och bygger med omsorg och renoverar med varsam hand. I granskandet av många av de äldre byggnaderna ser man att det inte är så mycket som krävs, rent exteriört, för att ge gaturummet ett rejält uppsving. Förutsättningarna för en paradgata av hög klass är ypperliga.

Vackra byggnader från olika tidsepoker kantar S:t Olofsgatan.

Järnvägsgatan

Denna gata är starkt trafikerad. Det är också den första gata man möts av när man kommer ut från centralstationen. Här är det särskilt viktigt att arbeta med trivsel så väl som orientering. Besökaren måste förstå hur man skall röra sig för att komma mot staden. Det är också viktigt att utformningen av Järnvägsgatan överensstämmer med utformningen av Järnvägstorget och platsen framför stationen. Med hjälp av markbeläggning kan de båda ytorna knytas ihop så att det skapas dels en mer enhetlig rumslighet och dels en orienterbarhet. Se även avsnitt om Järnvägstorget. Planen på att anlägga en rondell här är varken estetiskt eller orienteringsmässigt korrekt.

Kyrkallén

Den långsmala parkeringsplats som leder upp från Prästgårdsgårde till S:t Olofskyrkan bör omdanas till fördel för kyrkan, som bör framhävas som den fantastiska byggnad den är. Parkeringsutrymme för besökare till kyrkan kan gömmas bakom de byggnader som uppförs mot Landbogatan i kvarteret Klockaren. Istället planteras här en allé som ger en pampig uppfart till kyrkan och förstärker den axel som sedan fortsätter på andra sidan kyrkan i S:t Olofsgatan. Allén skapar även en inramning till dagiset som finns i den gamla prästgården.

Kyrkalléns nuvarande utseende, där bilarna och den breda asfalterade gatan samt parkeringen sänker kyrkobyggnadens dignitet.

Gränden utvecklas till en mer levande handelsmiljö. Man kan förstärka handeln med en smal, låg byggnad som ursprungligen skapade gränden.

Fortsättning på passagen ner mot Hwassgatan kommer att bebyggas och ombändertas.

Passage mellan Stora Torget och Hwassgatan

Idag saknas en direkt förbindelse mellan Stora torget och Hwassgatan. En sådan, skulle utgöra en strategisk passage, speciellt i och med planerna på förtätning i denna del av staden. Södra Torggränd skulle bli första etappen på en förbindelse mellan förtättningsområdet och innerstaden.

Södra Torggränd som löper genom kv Kemisten har potential till en levande gårdsmiljö. Här främjas en utveckling som manar till mer handel, kanske även en uteservering. På äldre foton ser man en längre, låg byggnad som definierar gränden och skapar ett gaturum. Denna volym kan med fördel återskapas då man i ett slag skulle kunna skymma Nygatans byggnad i kv Kemisten som förtar en stor del av upplevelsen idag. Den nya byggnaden skulle kunna innehålla lokaler för småskalig handel och kafé med ev uteplats på den östra gården.

Kv Plåtslagaren och kv Kopparslagaren kommer att bebyggas med bostäder och i Snickaren föreslås ett odlingscentrum. Detta kommer att innebära att fler människor kommer att röra sig i området varför denna passage skulle betyda mycket för tillgängligheten i dessa tre kvarter.

För att förbindelsen mellan Stortorget och Hwassgatan skall bli komplett saknas idag en länk mellan Nygatan och Replslagaregatan. Detta kan lösas genom att en gång- och cykelväg anläggs längs kv Plåtslagarens östra kant i samband med förverkligandet av den nya detaljplanen.

Östertullsgatan historiska dragnig, stenfoten av kalksten som skiljer "Trädgården" från gatan samt orienteringen mot "Östra porten" formar nyckelområdet.

Stora allén

I Storgatans förlängning upp mot S:t Sigfrids kyrkogård finns idag en allé. Den består av en inre uppsättning träd som är relativt nyplanterade. Utanför den står rester av en äldre allé med stora träd som skall tas bort. Gamla foton visar att allén tidigare har varit dubbel, det vill säga bestått av fyra rader med träd. Att denna allé på nytt blir dubbel skulle skapa ytterligare rumsligheter längs detta stråk och ett naturligt rum för en eventuell vattentrappa skulle uppstå. Mellan trädraderna säs gräs och lökar planteras. Här finns också stora möjligheter vad gäller arbete med belysning.

Östertullsgatan kan smalnast av, förädlas och förses med en trädrad.

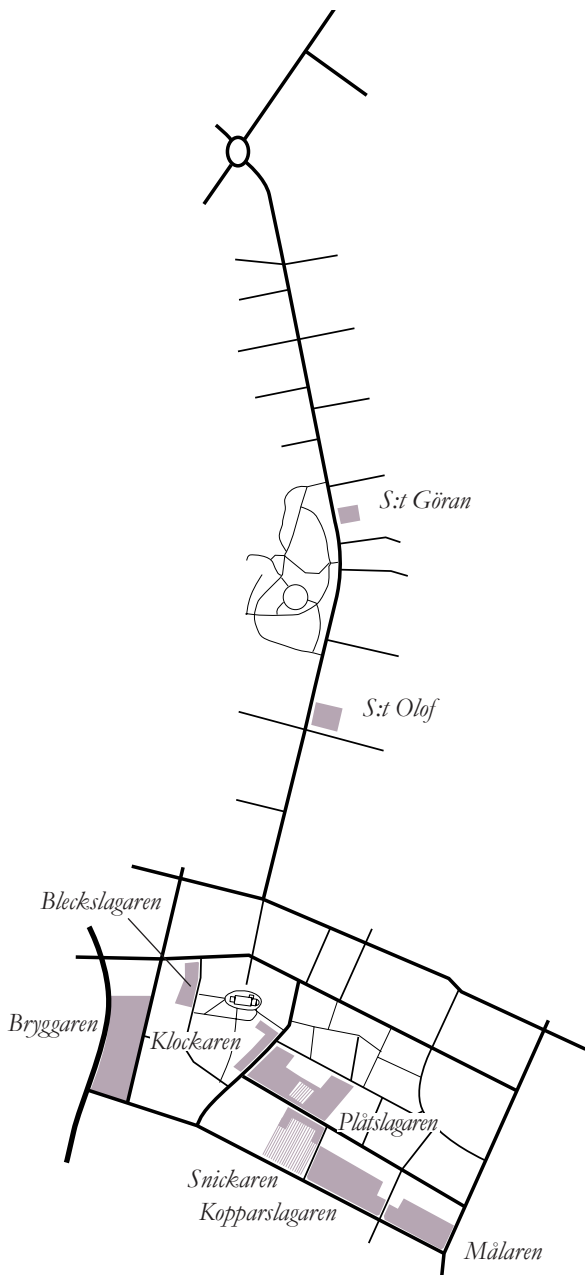
Den dubbla pampiga allén föreslås återskapas efter det att det gamla beståndet tagits ner.

Östertullsgatan

Denna gata är intressant då dess svängande sträckning återfinns på mycket gamla kartor. Avsnitten mellan Nygatan och Trädgårdsgatan är idag onödigt brett för att vara en gata som bara trafikeras av boende i Trädgården och trafikanter som kommer från Storgatan. I Gestaltungsprogrammet föreslås att Stora torget blir bilfritt förutom för försäljarna under marknadsdagarna. Detta skulle innebära att det i stort sett endast blir en gata som leder till boendeparkeringarna i Trädgården. Om gatan smalnast av finns det istället plats för en trädrad som inte bara skulle förstärka avgränsningen vid Östra porten utan också markera en historiskt viktig gata.

Vattentrappan kan ta hand om den öppna dagvattenhanteringen från Hästbacken. Vattnet kan belysas och framstå som ett konstverk på andra sidan "Östra porten" den nya stadsporten.

Orienteringsplan som visar förtätningsområdena i förhållande till varandra.

FÖRTÄTNINGSOMRÅDEN

Kv Målaren – Aristotomten

Den äldre, putsade trevåningsbyggnaden närmast Gamla stan rustas upp för att inhysa verksamheter, till exempel utbildning. Verksamheter ses här som positiva inslag, liksom i övriga staden.

Kv Kopparslagaren - Ambjörnsgården

En tävling är utlyst med intentionen att utöka Gamla stans typiska träbebyggelse i en småskalig, trivsamt miljö. Stor vikt bör läggas vid materialval och detaljutformning. Ett mer modernt arkitektoniskt uttryck i den traditionella formen eftersträvas då det kan vara vanskligt att försöka efterlikna en historisk byggnadsepok. De nya byggnaderna skulle kunna bilda gårdsformationer med större trähus för boende och mindre byggnader för eventuella verksamheter. På så sätt skapas variation och helhet.

Kv Plåtslagaren öster

– nya detaljplanen

Den nya planen innehåller byggnadsvolymer som går från låga i öster till något högre i väster. Här finns också möjlighet till gångstråk mellan husen vilket skapar en trivsamt miljö och ger möjlighet till en länk i passagen mellan Stora torget och Hvassgatan. Dock är det synd att endast tillåta bostäder. I gestaltningens program förordas en blandning av bostäder och mindre verksamheter/ handel.

Det blir en mer dynamisk utveckling om detaljplanen är tillåtande vad gäller funktion. Lokal och spontan utveckling möjliggörs. Invånare kan idka handel eller hantverk i en komplementbyggnad eller i undervåningen och bo på övervåningen vilket kan vara avgörande för den privata ekonomin

Kv Plåtslagaren väster – detaljplan bowling mm

Dagens detaljplan utformades med tanke på den nya bowlinghallen, som inte längre är aktuell. Köttorget saknar idag rumskänsla och den stadsmässighet som visar att platsen ligger mycket centralt. Därför är det vitalt att den befintliga parkeringen mot Landbogatan bebyggs för att möjliggöra en gatubildning – en stadsmässighet. Utformningen av dessa byggnader sker i samklang med utformningen av kommande byggnader på andra sidan av Landbogatan i kv Klockarens förtätningsområde. Detta är också platsen för den Södra porten.

Kv Klockarens förtätningsområde.

Här byggs förslagsvis 2,5- treplanshus i puts eller sten, med stadsmässigt, modernt uttryck. Husen kan ha en ekologisk profil, eventuellt med sedumtak för att knyta an till ett hållbart samhälle.

Kv Bryggaren

I kvarterets norra del ligger den vackra Lövingagården. Bryggaren gränsar även till äldre fabriksmiljö som finns på andra sidan Bangatan med gamla vackra tegelbyggnader. Utmed Parkgatan finns möjligheter att skapa boende och sluta till ett gaturum. Bostäderna kan integreras med verksamhetslokaler som tillsammans med en förstärkt grönstruktur skärmar av mot den trafikerade Bangatan.

Ambjörnstomten tål lite större trähus, som kan blandas med mindre gårdshus för verksamheter mm

Kv Snickaren

Förtätningsområdet som idag består av en villa med tillhörande odlingsmark förslås att bevaras för just odling.

I enighet med Falköpings vision om ekologi och miljö, samt Cittaslow och kärnvärdet Falbygdsmaten anläggs här ett ekologiskt center eller center för lokalt producerad mat. Här kan även finnas kafé och restaurang på samma tema. Till detta hör en trädgårdspark med ekologisk odling av frukt, bär och grönsaker som serveras i restaurangen. Odlingarna arrangeras förslagsvis i kvartersform med en stadskaraktär. Genom att odlingen får en estetisk struktur blir den också en attraktion i sig själv. Här kan också skapas visningsodlingar och konstutställningar.

Modern byggnad med ekologiskt uttryck i Kv Snickaren

Vid ett förverkligande av förslaget, föreslås en rivning av befintliga byggnader, för att ersätta dem med en ny, längre byggnadsvolym längs hela Repslagaregatan. Detta kan vara en låg, modern, ekologisk byggnad, där materialval och uttryck kan påminna om traditionella torp. Till exempel en träbyggnad med torvtak och sparsmakade detaljer. För att skapa ett blickfång från den nya passagen mellan Stora Torget och Hwassgatan samt för att skapa spännande inblickar mot odlingarna kan ett större transparent parti tvärs igenom byggnadsvolymen öppnas upp. Genom att spara odlingsyta mitt i staden visar man kommunens vilja att förverkliga sina mål på ett tydligt sätt för medborgarna.

Kv S:t Olof och kv S:t Göran

Dessa mindre kompletteringsområden utmed S:t Olofsgatan föreslås ges ett uttryck som harmonierar med S:t Olofsgatans karaktär med 2,5-3 plan höga solitärbyggnader. Kompletteringar på Falköpings paradgata, skall föregås av medvetna val i såväl material som utformning. Materialen bör vara gedigna, som träpanel eller puts på fasaderna och bandfalsad plåt eller lertegel på taken. Även här förespråkas byggnader med ett modernt uttryck i en traditionell form uppförda med ett hantverksmässigt omhändertagande. På S:t Olofsgatan skall bygglovshandlingarna kompletteras med detaljritningar på väsentliga delar av exteriören.

MÅLBILD

SAMMANFATTANDE MÅL

Gestaltningens program ska bereda väg för att föra fram Falköpings kommuns kärnvärden och övergripande strategier i gestaltningens programmet och skapa förutsättningar i den fysiska miljön. Tanken är att skapa livskvalité med tid för eftertanke.

Kommunen har i sin ansökan till Cittaslow uttryckt en önskan för en plan där man värdesätter och utvecklar aktiviteter i centrum. Denna plan bör prioriteras för att ytterligare levandegöra innerstaden. Det offentliga rummet skall uppmuntra kommers, umgänge, kreativitet och rekreation samt kunna agera som en attraktiv mötesplats.

Gestaltningens program vill ge en injektion till stadskärnan för att nå framgång gällande utveckling av staden. I kapitlet "Vision" framförs betydelsen av att Falköpings innerstad får ett aktivare flöde av olika människor i olika åldrar. Blandningen av verksamheter och aktiviteter är välgörande och skapar spänning, samt tillser utbudet för den blandning av människor i innerstaden som man strävar efter.

Alla publika attraktioner är positiva. Alla verksamheter och funktioner som agerar tilldragande skall man försöka finna en lokalisering för i innerstaden. Idag finner vi bland annat en viss koncentration av äldreboende i innerstaden vilket verkar negativt på innerstadslivet och man saknar utbildningsverksamheter och ungdomar.

Kulturarvets komplexitet skall i stadssammanhang ses som en resurs och en möjlighet. Kulturmiljön bör lyftas fram och nytillskott i stadsmiljön utföras på ett genomtänkt och hänsynsfullt sätt.

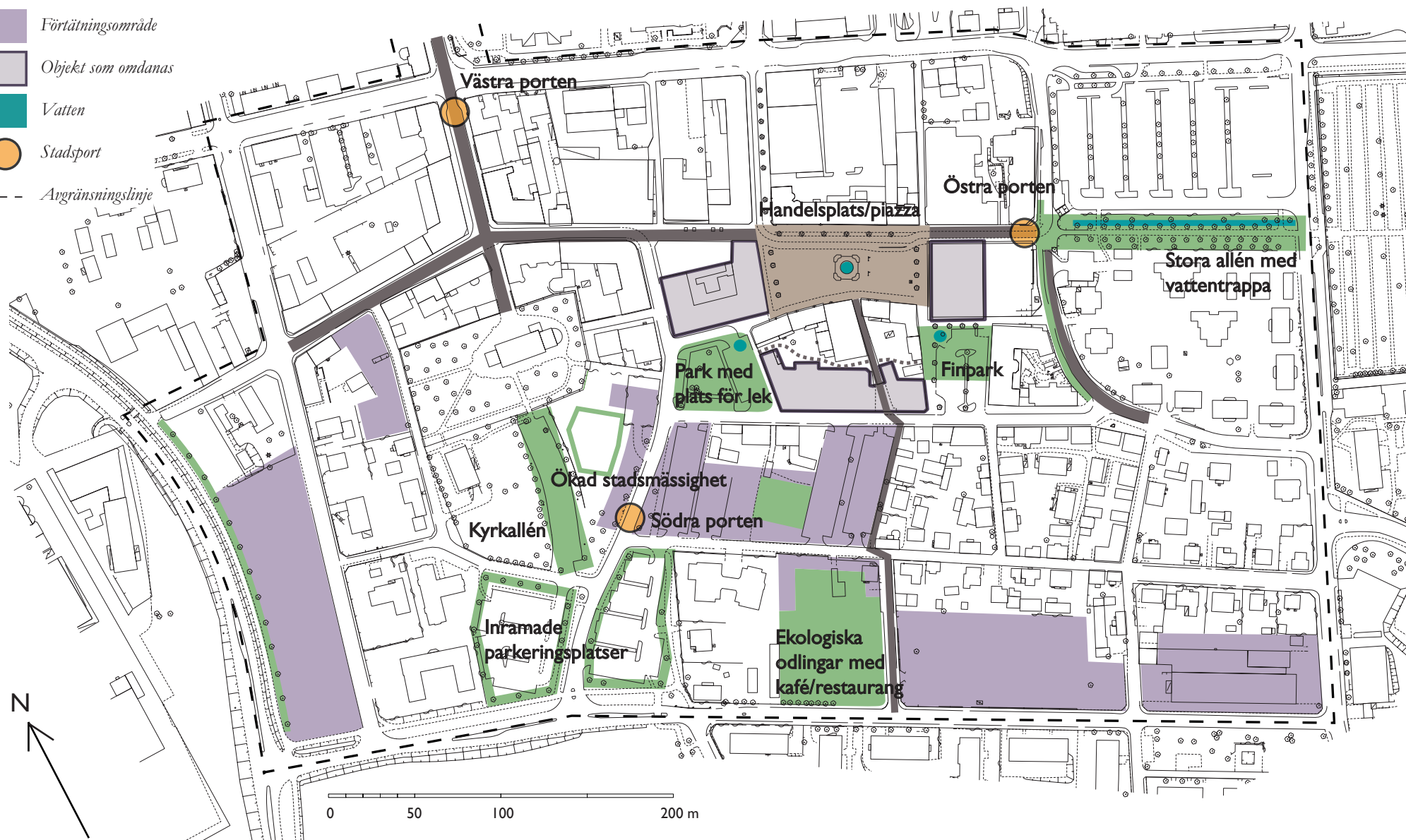
Utbildning

Utbildningsenheter centralt lokaliserade är positivt för Falköpings innerstad. Man bör prioritera en utredning för de typer av utbildningsverksamheter som kan anses välgörande och framgångsrika för staden. Man kan bland annat leta efter olika typer av yrkesinriktade KY-utbildningar som fokuserar på de kärnvärden som kommunen nu bygger sitt varumärke kring eller som de företag i Falköpings kommun eftersöker. Utbildningarna kanske

Plantis i sin helhet rustas upp, S:t Olofsgatan förödlas och Järnvägstorget blir på nytt en pampig park.

- Gator och stråk som omdanas
- Omdanat hårdgjord yta
- Nytt/Omdanat grönt objekt
- Förtättningsområde
- Objekt som omdanas
- Vatten
- Stadsport
- Avgränsningslinje

främst finns inom områden som megalitkulturen, historia, ekologiska livsmedel, hantverk, byggnads/fastighetsvård, odling/trädgård, begravningskulturen mm. Fler samarbeten med högskolor och universitet där Falköping kan husera del av utbildning bör även undersökas.

Entreprenörskap

Gränsen mellan boende, arbete och fritid bör lösas upp ur planeringssynpunkt, vilket gynnar tillväxt och utveckling av verksamhet och aktivitet. Man önskar stödja entreprenörskap och kanske särskilt stödja kvinnor enligt Falköpings Strategi för Näringsliv och utveckling. Om man i planarbetet och i den fysiska miljön ger förutsättningar för att på ett enkelt sätt starta företag och skapa verksamhet i sin egen boendemiljö verkar detta stödjande för entreprenörskapet. Exempel på detta är affär i bottenvåning - boende i övre plan – eller verkstad på gården. Då kanske den initiativrike har råd att våga ta steget. All verksamhet som inte är för omfattande eller för störande bör tillåtas i boendemiljö.

Miljö

Kommunens miljöstrategi och vilja att forma en bättre värld, skall visualiseras i de byggnader och i den utemiljö som skapas i samband med förtätningen och utvecklingen av innerstaden.

Kommunikation och logistik

Ett nytt resecenter nere vid järnvägsstationen visar fram kärnvärdet Kommunikation och kan förstärkas genom att samla ytterligare lokaler, aktiviteter och verksamheter inom kommunikation och logistik i en liten klusterbildning.

Kultur och upplevelsenäring

Ett rikt kulturutbud och en uppfinningsrik, välorganiserad upplevelsenäring är framgångsfaktorer, se arbetsgruppens visioner. Attraktiv stadsmiljö utmärks av en kultur och ett socialt liv där mångfald och tolerans, föränderlighet och spänning är nyckelord. Platser för uppträdanden och evenemang skall tillses, t ex på Storgatan, Stora torget, i Plantis och i Järnvägsparken. Men huvudsaken är skapa resurser och rätt personer kring en väl fungerande organisation med ett kreativt och engagerande förhållningssätt kring arrangemang och händelser.

Handel

Varje butiksentré vid ett torg eller en affärs-gata verkar attraherande, medan långa affärsfasader med samma innehåll är dämpande. Den optimala längden på en butiksfasad är enligt undersökningar ca 6- 8 meter lång. Aktivitet på Stora torget måste främjas. Som exempel kan man nämna de långa butiks-

fasaderna på de tunga 70-talsbyggnaderna som bör utsättas för omdaning och öppna upp för nya aktiviteter, se gestaltning Stora torget. I utformningen av den nya gallerian på Dotorpsgatan bör man se över om man kan skapa ny entré även från Stora torget. Här kan kanske även tillgängligheten lösas till vissa lokaler mot torget.

Falbygdsmaten

Ett matkulturcenter, slow food, närproducerat, ekologiskt, framhäver ett annat av Falköpings kärnvärden och skapar en unik tilldragelse för att stimulera flödet av människor i innerstaden. Detta kan lokaliseras till förtätningsområdet vid odlingarna, Kv Snickaren. Det vore även en stor framgång att omlokalisera ”Osterian” till innerstaden. Idag ligger den väl till för att stanna till, men dess värde kan dra in turister och förbiresanden in i staden. Dessutom kan ”rätt” byggnad förhöja upplevelsen av handeln avsevärt. En tidig tanke var att integrera ”Osterian” i Fabrikörens fabriksområde och kombinera ostupplevelsen med atmosfär.

Platåbergen

Detta kärnvärde skall synas i informations-skyltar och hänvisningar till de olika verksamheter och aktiviteter som skapas där.

Megalitkulturen

Skapandet av ett megalitcenter är ett fantasiskt sätt att skapa ett unikum av sitt kärnvärde. Det kan bli en riktig injektion om man kan realisera rätt lokalisering. Utbildning, forskning och turism stimuleras och bidrar till stadens utveckling. Innerstadens enda megalit ligger i Plantis. Den bör uppmärksammas tydligare.

Cittaslow

Kommunens ansökan gällande Cittaslow är ett utstickande och uppmärksammande grepp. I Falköpings gestaltningsprogram märker man Cittaslowmålen i de ekologiska och miljövänliga förtätningar och utemiljöomvandlingar som kommer framöver. I de flesta av de kärnvärden och områden som kommunen för fram kan man särskilt uppmärksamma en Cittaslowprofil, så att man i imageskapande syfte för fram viljeyttringen för att uppnå ett realiserande av målet. Eventuellt kan ett Cittaslowcenter realiseras i kv Snickaren.

Samverkansprojekt

Ledord i samverkansprojekten är Säkerhet, Trygghet, Skönhet, Samverkan och Ekonomi

Falköpings kommun lockar redan till lokalt engagemang genom olika projekt och informationsträffar. Man kan utöka det

lokala engagemanget genom bl a tävlingar med uppmuntranspriser (t ex bäst utformad trädgård i Gamla Stan eller bäst utförda varsamma ombyggnad mm) I Gamla Stan eller i samband med Falköpings museum eller Hembygdsgården eller dess närhet kan man arrangera en permanent (men föränderlig) utställning med råd och tips samt uppvisandet av goda exempel på lyckade ombyggnader och etablerade verksamheter - ett litet Byggnadsvårdscentrum.

Andra samverkansprojekt kan vara mellan kommun, aktören och ägaren i ett visst område i ett visst projekt t ex i Plantis eller på Stora torget; se gestaltningskapitlet på dessa platser.

Det finns en modell i New York – Business Improvement District som vuxit sig stark inte bara i New York utan i många amerikanska men även europeiska städer. I konceptet ingår även nolltolerans mot kriminalitet och skadegörelse. I detta samverkansprojekt sker en samfinansiering av en upprustning av den yttre miljön som gagnar såväl fastighetsägaren och lokalhyresgästen/handlaren som medborgaren och besökaren. Som mäklaren säger – läget, läget, läget... är avgörande för fastighetens värde. Byggnaden ligger där den ligger, så det gäller att förändra läget för att skapa högre värden såväl ekonomiska som upplevelsemässiga. Modellen är så framgångsrik för omsättningen och det är den avgörande

de faktorn till att modellen sprider sig, visserligen med förändringar på temat efter lokal, nationell nivå men grundbultarna är desamma.

I Falköping med anor från medeltiden kan vi kalla modellen BUD – Bevara och Utveckla Distriktet. Samfinansieringen kan ske via kommun, fastighetsägare men även stabila

*Fotnot: I USA har man haft en tydlig utveckling mot alltmer extern handel. Tåtorterna har brett ut sig vilket medfört att människor blivit nästan helt beroende av bilen. Stormarknader med självbetjäning tog stora marknadsandelar i USA redan på 1930-talet. Antalet stora köpcentra växte i USA från ett hundratal år 1950 till 22 000 år 1980. 1980-talet var det vanligt att gamla stadscentra endast stod för 10 procent av handelsomsättningen i sina regioner. Köpcentra och externa stormarknader stod då för cirka 50 procent av handelsomsättning i landet. Detta innebar att kunderna valde stormarknaderna från städernas centrala delar som blev ödsliga; följden blev sänkta fastighetspriser, ökad försurning och brottslighet i många bostadsområden och downtowns.
Källa: Byggnadsvårdsmagasinet*

Under senare år pågår lyckosamma försök att återta städerna genom samarbete i BIDs, Business Improvement Districts, förenklat översatt till stadsförnyelseprojekt. I USA pågår mellan 1 000 och 2 000 sådana projekt, sedan några år med stöd i lag. Storbritannien följer efter, där har man t o m aviserat en lagstiftning från och med år 2004. Fastighetsägare, affärsidkare och det lokala områdets övriga intresserade aktörer går in i ett samarbete tillsammans med kommunen/staden, med ekonomiska åtaganden för att rusta upp och utveckla ett affärs- och bostadsområde. Syftet att skapa en bättre ekonomi för de inblandade har klart påvisats. Sambällets intresse är de spin-off-effekter en sådan utveckling ger. Källa: Boverket

lokalhyresgäster. Upprustningen ökar värdet, stärker handeln, minskar skadegörelsen och främjar aktiviteten och besöksvärdet.

I Göteborg har en fastighetsägares (Christer Harling) glöd, med liknande koncept, ändrat läget för flera innerstadsgator från bakgator till framgångskoncept med avsevärt bättre fastighetsekonomi samt ett stort tillskott för miljön innanför vallgraven. Man kan studera utvecklingen på Vallgatan och Magasinsgatan som goda exempel.

Ett annat samverkansprojekt i Göteborg är det mellan Göteborgs Köpmannaförening och Fastighetsägarföreningen som innanför Vallgraven startade "Innerstaden" och har på kort tid rönt stor framgång.

Samverkansprojekt skapar ofta vägar för att försköna staden med hjälp av till exempel belysning och skyltprogram.

KÄLLOR

- Miljö- och stadsarkitektkontoret i Falköping, 2001
Värt att värna, en arkitekturhistorisk karaktärsstudie av sex utvalda miljöer i Falköpings stad
- Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer, 1981
Rapport: *Medeltidsstaden 27, Falköping*
- Stadsbyggnadskontoret Falköpings kommun, 1982
Förslag till bevarandeplan, Falköping
- Boverket, 2007, *Bostadsnära natur, inspiration och vägledning*
- Boverket, 2005, *Enklare utan hinder*
- Boverket, *Plan- och bygglagen*
- Jan Åman på uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholm och Business region Stockholm, 2007
Integration av sektoriella innovationsmiljöer i Stockholmsregionen, Den nya svenska modellen
- Färgfabriken, 2004
Stockholm at large, handbok om framtidens Stockholm
- Stockholms gatu- och fastighetskontor, 2000
Stenstadens gatumiljö
- Svensk Byggtjänst, Elena Siré, 2001, *Varsam tillgänglighet*
- Svensk Byggtjänst, Elisabeth Svensson, 2001
Bygg ikapp Handikapp
- Richard Florida, New York 2002
The rise of the creative class, and how it's transforming work, leisure, community and everyday life
- Falköpings kommun, 2008
Översiktsplan 2008-2020 Samrådshandling
- Falköpings kommun, 2008,
Den goda livet- Cittaslow, www.falköping.se
- Falköpings kommun, *Strategi för näringsliv och utveckling*
- Falköpings kommun,
Tillgänglighet för alla!, handikappolitiskt program
- Falköpings kommun
KLIMAT Investeringsprogram 2004-2007
- Falköpings kommun, 2005
Plåtslagaren 17 m fl, Detaljplanehandling
- Falköpings kommun, 2007
Boktryckaren, Detaljplanehandling
- Falköpings kommun, 2007
Plåtslagaren, Detaljplanehandling
- Kaj Rolf och Ulf Moback, 1991, *Trädgropar i gatumiljö*, Gröna fakta, Movium, Alnarp

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Samhällsbyggnadsenheten

Mehdi Vaziri

Arkitekt

0501-60 54 10

0703-61 54 10

mehdi.vaziri@lansstyrelsen.se

FALKÖPINGS KOMMUN Samhällsbyggnadsförvaltningen	
2009-05-11	
Dokument	Planarb.
P 2006/0001	

Falköpings kommun

Byggnadsnämnden

S:t Sigfridsgatan 9

521 81 Falköping

UTSTÄLLNINGSS-
YTTRANDE
2009-05-11

Sida
1(1)

Diarienummer
402-29971-09

Yttrande över för gestaltungsprogram för Falköpings stadskärna samt S:t Olofsgatan och stationsområdet i Falköpings kommun, Västra Götalands län

Utställningshandlingar daterade 2009-04-06 - _ 2009-05-15 för yttrande enligt 5 kap 23§ plan- och bygglagen (PBL)

Bedömning enligt 12 kap 1§ PBL

Länsstyrelsen bedömer med hänsyn till ingripandegraderna i 12 kap 1§ PBL och nu kända förhållanden att planen kan accepteras och därför **inte** kommer att provas av Länsstyrelsen om den antas.

Motiv för bedömningen

Länsstyrelsen befarar inte att riksintresse enligt miljöbalken påtagligt kommer att skadas, att mellankommunal samordning blir olämplig, att miljökvallitetsnormer enligt miljöbalken inte iakttas eller att det som föreslås blir olämpligt med avseende på hälsa eller säkerhet.

Synpunkter på det utställda förslaget

De synpunkter som tidigare framförts i ärendet har (i allt väsentligt) beaktats.

Beredning

Vad som angivits ovan gäller som statens samlade myndighetsuppfattning.

Mehdi Vaziri

Kopia till:

Länsstyrelsen/

Sten Hedelin

Kulturmiljövårdsenheten, Eva Björkman, Åsa Algotsson

Samhällsbyggnadsenheten enligt expeditjonslista

